

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Економічний факультет
Кафедра економіки та менеджменту

Кваліфікаційна робота магістра

на тему: «ПРОГНОЗУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
АДМІНІСТРАТИВНИХ ТЕРИТОРІЙ»

Виконала: студентка 2 курсу, групи ЕТз-
21

Спеціальності 073 «Менеджмент»

Освітньо-професійної програми
«Адміністративний менеджмент»

_____ Ілона СОЛОВ'ЯН

Керівник наукової роботи: кандидат наук
з державного управління, доцент кафедри
економіки та менеджменту

_____ Тетяна САМОФАЛОВА

Рецензент:

Харків-2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Факультет економічний

Кафедра економіки та менеджменту

Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) магістр

Спеціальність 073 «Менеджмент»

Спеціалізація «Адміністративний менеджмент»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Г.О.Дорошенко

(підпис) (ініціали, прізвище)

« ____ » _____ 2022 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Солов'ян Ілона Юріївна

1. Тема роботи «Прогнозування соціально-економічного розвитку адміністративних територій»

керівник роботи Тетяна Олександрівна Самофалова, к.держ.упр., доцент

затверджені наказом по університету від “ ____ ” _____ 20__ року № _____

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Перелік питань, які потрібно розробити: сформулювати поняття прогнозування соціально-економічного розвитку адміністративних територій; визначити розміщення продуктивних сил, як чинників територіальному прогнозуванню та визначити пріоритетні важливі фактори розміщення таких сил; провести аналіз соціально-економічних складових розвитку Полтавського

регіону; оцінити рівень соціально-економічного розвитку регіону та розглянути найбільші підприємства, що його формують; шляхи вдосконалення прогнозування соціально-економічного розвитку Полтавського регіону; дослідити найбільш реалістичний прогноз соціально-економічного розвитку на прикладі Полтавського регіону; визначити можливі шляхи підвищення ефективності прогнозування соціально-економічного розвитку інших адміністративних територій України з урахуванням інтеграції в ЄС.

4. План роботи.

№ з/п	Послідовність підготовки кваліфікаційної Роботи	Термін завершення етапів роботи
1.	Вибір теми і подання заяви на ім'я завідувача кафедри про обрання теми кваліфікаційної роботи	15.06.2022
2.	Формулювання та оформлення завдань кваліфікаційної роботи	07.07.2022
3.	Узгодження з керівником плану кваліфікаційної роботи	22.07.2022
4.	Підготовка першого розділу роботи	20.08.2022
5.	Збір і обробка емпіричних даних та їх узагальнення в другому розділі роботи	29.09.2022
6.	Написання вступу, висновків та рекомендаційного підрозділу кваліфікаційної роботи	13.10.2022
7.	Подання чорнового варіанту всієї кваліфікаційної роботи керівнику	25.10.2022
8.	Подання кваліфікаційної роботи на кафедру економіки та менеджменту	15.11.2022

5. Дата видачі завдання _____ р.

Студент _____ І.Ю. Солов'ян

(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ Т.О. Самофалова

(підпис) (прізвище та ініціали)

Гарант програми _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОГНОЗУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНИХ ТЕРИТОРІЙ.....	7
1.1 Поняття прогнозування соціально-економічного розвитку адміністративних територій.....	7
1.2 Розміщення продуктивних сил як об'єкт територіального прогнозування.....	15
РОЗДІЛ II АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПОЛТАВСЬКОГО РЕГІОНУ ЯК ОБ'ЄКТ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ.....	24
2.1. Аналіз соціально-економічного розвитку Полтавського регіону.....	24
2.2. Оцінка рівня соціально-економічного розвитку регіону.....	35
2.3. Вдосконалення аналітичної бази прогнозування соціально-економічного розвитку регіону.....	44
РОЗДІЛ III ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ПРОГНОЗУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ.....	54
3.1. Розробка прогнозу та діагностика соціально-економічного розвитку адміністративних територій на прикладі Полтавського регіону.....	54
3.2. Можливі шляхи удосконалення прогнозування соціально-економічного розвитку інших адміністративних територій України з урахуванням інтеграції в ЄС.....	62
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74
ДОДАТКИ.....	78

ВСТУП

Актуальність теми. Наразі проводиться безліч досліджень, наукових конференцій, приймаються закони, відбуваються дебати між представниками влади, політичних партій, які спрямовані на вирішення регіональних проблем, які є особливо гострими та актуальними для української економіки. Це пояснюється тим, що протягом багатьох століть українські землі перебували в колоніальній залежності від різних держав, що вплинуло на їх економічний, соціальний та психологічний розвиток, тому настав час визначати та удосконалювати власну регіональну політику та систему її прогнозування.

Особливе значення має вивчення наукових, організаційних та законодавчих основ соціально-економічної політики адміністративних територій (регіонів), яка сьогодні вимальовується у структурі основних елементів державного регулювання економіки та передбачає пріоритетні завдання регіонів у вирішенні соціальних, структурних, економічних проблем, залученні інвестицій, у розміщенні продуктивних сил та підвищенні науково -технічного потенціалу територій.

Багато професійних економістів та вітчизняних вчених надмірно політизують категорію «прогнозування», вбачаючи в ній лише директивну функцію централізованих органів влади. Але практика функціонування світової економіки показує успішне використання різних форм прогнозування: індикативної, структурної, програмної, стратегічної форми.

Питання методології та практики прогнозування соціально-економічного розвитку адміністративних територій порушувалися майже у всіх великих роботах. До найважливіших відносяться: Б. М. Бірінберга, У. Ізарда, Д. М. Козакієвіча, В. Ф. Павленко, Б.Я. Панасюк, В.І. Пила, А.Є. Пробст, В.К. Савельєв, Б.М. Штульберг, Р.І. Шнайпер, А.С. Ємельнов, А. Чухно та інші. Однак якщо раніше розглядалося питання про раціональне поєднання галузевих та територіальних інтересів у прогнозуванні, то тепер більше уваги приділяється методологічному закріпленню та організаційні засади процесу прогнозування

комплексного розвитку адміністративної території. Значний внесок у теорію прогнозування та у розробку сучасних концепцій регулювання соціально-економічного розвитку країни та її регіонів зробили народні економісти: Бірінберга Б.М., Бесєдіна В.Ф., Гуревичова М.М., Долішний М.І. .О, Крижанівського Б.М., Мельник А.Ф., Міхасюка І.Р., Павленко В.Ф., Панасюка Б.Я., Палий В.І., Поповкіка В.А., Чумаченко М.Г. ,Чухно А.А. Але частина питань все одно залишається поза сферою сучасних наукових досліджень [12].

Метою кваліфікаційної роботи є розробка рекомендацій щодо подальшого вдосконалення комплексного прогнозування соціально-економічного розвитку адміністративних територій України, представленого програмами соціально-економічного розвитку регіонів і територіальних громад.

Завдання кваліфікаційної роботи:

-сформулювати поняття прогнозування соціально-економічного розвитку адміністративних територій, шляхом поєднань понять «прогнозування», його різниці з «плануванням», з «розвитком» та «соціально-економічним розвитком», визначити, що ми можемо називати адміністративною територією в Україні;

-визначити розміщення продуктивних сил, як чинників територіальному прогнозуванню та визначити пріоритетні важливі фактори розміщення таких сил;

-провести аналіз соціально-економічних складових розвитку Полтавського регіону та визначити найважливіші для розвитку області галузі;

- оцінити рівень соціально-економічного розвитку регіону та розглянути найбільші підприємства, що його формують, проаналізувавши їх поточний стан;

-запропонувати шляхи вдосконалення прогнозування соціально-економічного розвитку Полтавського регіону;

-на прикладі Полтавського регіону дослідити найбільш реалістичний прогноз соціально-економічного розвитку, шляхом поєднання найпозитивнішого сценарію розвитку подальших подій з найгіршим;

-визначити можливі шляхи підвищення ефективності прогнозування соціально-економічного розвитку інших адміністративних територій України з

урахуванням інтеграції в ЄС. Навести приклади країн Європи, а також найкращих та найгірших результатів економічного та соціального розвитку по областях України за минулий рік.

Об'єктом дослідження є державне регулювання соціально-економічного розвитку адміністративних територій.

Предметом дослідження є прогнозування соціально-економічного розвитку адміністративних територій.

Методами дослідження, які застосовувалися в процесі роботи над кваліфікаційною роботою, є: спостереження та порівняння, методи індукції та дедукції, аналіз та синтез інформації.

Базою дослідження є наукові статті та монографії, інші роботи вітчизняних та зарубіжних дослідників, законодавчі та нормативні акти, статистичні дані.

Наукова новизна полягає в узагальненні підходів до процесу прогнозування соціально-економічного розвитку конкретної адміністративної одиниці.

Практична значимість цієї роботи полягає у виявленні основних позитивних наслідків застосування зарубіжних та вітчизняних методів прогнозування соціально-економічного розвитку адміністративних територій.

Апробація диплому представлена у тезах міжнародної науково-практичної конференції «Наукові тренди постіндустріального суспільства», м. Дніпро.

РОЗДІЛ І ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОГНОЗУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНИХ ТЕРИТОРІЙ

1.1 Поняття та правові аспекти прогнозування соціально-економічного розвитку адміністративних територій

Представниками західнонімецької школи В. Йора, Г. Бомбах, В. Крелле було сформовано, що прогнозування поєднує у собі два основні елементи - прогнози та припущення, на основі яких призначається дослідження та нормативні положення. Дослідницька робота. прогнозування передбачає збереження існуючих економічних тенденцій. розвиток об'єкта за умов ігнорування змін, здатних порушити ці тенденції, а сам прогноз ґрунтується на визначенні способів та строків досягнення бажаних станів об'єкта, які приймаються за цільовий (нормативний) орієнтир [22].

Відповідно до закону України "Про прогнозування та державну розробку програм економічного та соціального розвитку України" державний прогноз економічного та соціального розвитку визначається як науково обґрунтований прогноз напрямів розвитку країни, окремих галузей господарства чи окремих адміністративно-територіальних одиниць, можливого стану економіки та соціальної сфери у майбутньому, а також альтернативні методи та умови досягнення параметрів економічного та соціального розвитку. Прогнозування економічного та соціального розвитку є засобом обґрунтування вибору тієї чи іншої стратегії та прийняття конкретних рішень державними органами та органами місцевого самоврядування з питань регулювання соціально-економічних процесів [2].

Суб'єктами державного прогнозування та розробки програм економічного та соціального розвитку є органи державної влади, які розробляють, затверджують та реалізують прогнози економічного та соціального розвитку та планові документи, а саме: Кабінет Міністрів України, органи виконавчої влади,

які забезпечують формування та реалізацію державної політики у сфері економічного та соціального розвитку, інші центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування [2].

Тобто можна сформулювати визначення «прогнозування» так, що це науково-практична діяльність, спрямована на визначення тенденцій економічного розвитку об'єкта, оцінку його можливих майбутніх станів та дослідження альтернативних шляхів та умов їх досягнення, що органічно пов'язане із системою майже всіх економік і більшістю точних наук та його логіка полягає у змісті та нерідко у розробці математичних даних.

Розвиток як такий - це процес кількісних та якісних змін, що охоплює позитивне становлення суб'єкту або об'єкту у економічному, біологічному, психічному або соціальному планах.

Визнаючи успіхи та труднощі у досягненні таких цілей розвитку у 2012 році на Конференції Організації Об'єднаних Націй зі сталого розвитку у Ріо-де-Жанейро держави домовилися створити відкриту робочу групу, розробити комплекс цілей сталого розвитку.

25 вересня 2015 року лідери 193 країн взяли на себе зобов'язання досягти 17 цілей, що дозволить світу досягти трьох з них основних цілей протягом наступних 15 років: ліквідація крайньої бідності, боротьба з нерівністю та несправедливістю та вирішення проблем, пов'язаних зі зміною клімату. Глобальні цілі у сфері сталого розвитку допоможуть вирішити ці проблеми у всіх країнах та для всіх людей [1].

З організаційної точки зору адміністративно-територіальна одиниця (адміністративна територія) може вважатися регіоном, оскільки вона має ознаки економічного району, зокрема органів самоврядування та державного управління, що координує свою діяльність із центральним урядом. Проте з давніх-давен існували зв'язки між історичними областями та іншими територіями України, які закріплювалися завдяки об'єднанню зусиль для досягнення цілей розвитку всієї держави та зміцнення її територіально-

економічного каркасу, наприклад, Донецький вугільний басейн (Донбас). З цього погляду поняття «економічний район» розглядається не як окрема адміністративно-територіальна одиниця та територія, а як спілка між ними. При цьому межі економічного району можуть не співпадати з межами адміністративно-територіальних одиниць чи історичних областей, що об'єднані в район. В даній роботі адміністративна територія буде розглядатися в межах одного регіону.

Поняття «соціально-економічного розвитку» відображає одну із цілей розвитку та кореляційну залежність між рівнем економічного розвитку та вирішенням соціальних проблем країни та її суб'єктів господарювання. А під терміном «прогнозування соціально-економічного розвитку» розуміється процес планування трансформації відносин між суб'єктами господарювання та соціальними групами населення у майбутньому на певних адміністративних територіях.

Наприклад, державне прогнозування соціально-економічного розвитку адміністративних територій в розвинених країнах світу сьогодні є симбіозом найбільш гнучкої та рухливої частини економічної бази, капіталу з господарськими функціями держави.

Економічне прогнозування є інструментом реалізації програмних цілей, що дозволяє державі орієнтувати економіку шляхом планомірного та комплексного впливу на її структуру за варіантом соціально-економічного розвитку в рамках ринкового механізму. Основними завданнями прогнозування соціально-економічного розвитку адміністративних територій – як форми планування у системі державного регулювання економіки є: підтримка економічної стійкості, якісне перетворення економіки, стимулювання економічного розвитку у межах наявних ресурсів на певних адміністративних територіях (регіонах). Програма характеризується чітко визначеною системою заходів та завдань щодо досягнення цілей, що можуть бути виражені у цифрах, поставлених у плані (прогнозі), де мають бути поставлені строки.

Тож наш аналіз літератури з питань управління та прогнозування соціально-економічного розвитку показав, що на сьогоднішній день у порівнянні з іншими країнами Україна має великий досвід складання прогнозів, планів та програм, постійно розробляється ефективний інструментарій прогнозів, виходячи із ситуації в країні, написано багато статей з теоретичних проблем планування та прогнозування як у, наприклад, вітчизняних Л. І. Бровко, О. В. Пасічник. [4]. Але поки що не вдалося створити єдиної теорії прогнозування соціально-економічного розвитку адміністративних територій як форми державного регулювання економіки та вирішення соціальних проблем.

Сучасні погляди на проблему прогнозування можна звести до обмеженої позиції, що прирівнює планування до прогнозування та складання графіків [2]. На наш погляд, цей підхід призводить, з одного боку, до термінологічної плутанини, а з іншого, не враховує специфіки кожного з видів державного регулювання економіки. Планування – набагато ширше поняття, ніж прогнозування і складання графіків, оскільки планування включає у собі аналіз, прогнозування соціально-економічного розвитку, визначення найраціональнішого варіанта розвитку, розробку та реалізацію заходів із досягнення поставленої мети. Кінцевим продуктом планування є план, документ, у якому визначено систему узгоджених завдань, об'єднаних спільною метою, визначено терміни, методи та послідовність виконання.

Тобто, прогнозування соціально-економічного розвитку адміністративних територій не є плануванням, а скоріше є по суті як перший етап планування, у якому науково аргументуються можливі тенденції та напрями стратегічного розвитку, причому прогнозування містить досить загальні схеми поставлених цілей та інструментів їх досягнення.

В Україні немає єдиного органу, котрий би займався прогнозуванням соціально-економічного розвитку адміністративних територій. Це скоріше не єдиний сформований орган або агентство, а їх симбіоз. Тобто, наприклад, в своїй галузі Міністерство аграрної політики та продовольства надало прогноз щодо збору зернових у 2022 році, що напряму формує економіку країни. За даними

держстату фактично вже зібрано 12 млн тон нового врожаю, але по прогнозу Міністерства до кінця року мають зібрати приблизно 60 млн [3].

Реформа децентралізації як ще один з продуктів прогнозу минулих років завжди згадується в наукових джерелах як важливий суб'єктивний чинник соціально-економічних процесів адміністративно-територіального розвитку. Ще на початку історичної незалежності України спрогнозувати такий вид реформ було досить складно.

В Україні процес децентралізації розпочався у 2014 році з ухвалення Концепції реформи місцевого самоврядування та територіального устрою влади в Україні, також слід згадати закони України «Про співпрацю територіальних громад», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин», «Про військово-цивільні адміністрації» та «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» – щодо фінансової децентралізації [2].

17 липня 2020 року Верховна Рада України ухвалила постанову «Про утворення та ліквідацію районів» [2]. Згідно з цим документом, зараз в Україні 136 районів. Парламент ліквідував старі 490 округів. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні для забезпечення соціально-економічного розвитку адміністративної території визначає, зокрема, такі модальності та методи, як:

- надання трансфертів із державного бюджету безпосередньо до кожного місцевого бюджету;

- визначення фінансової основи здійснення органами місцевого самоврядування своїх повноважень у питаннях оподаткування та внесків, що належать до території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

- фіксація частини коштів, одержаних від сплати податку на прибуток новостворених юридичних осіб, у локальній бухгалтерській звітності протягом п'яти років з дати інвестування в юридичну особу;

- надати органам місцевого самоврядування право регулювати ставки місцевих податків та зборів;

- надати органам місцевого самоврядування доступ до залучення кредитних ресурсів для інвестиційного розвитку, спрощуючи процедури надання місцевих позик та гарантій та врівноважуючи їх методами державного контролю, спрямованими на недопущення порушення прав муніципальної власності;

- підвищити прозорість та ефективність використання бюджетних коштів за рахунок впровадження програмно-цільового методу для всіх місцевих бюджетів;

- визначення матеріальної основи місцевого самоврядування майна, зокрема землі, що перебуває у власності територіальних громад сіл, селищ, міст (громадське майно), майна, що перебуває у спільній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів, областей, а також адекватна податкова база;

- надати територіальним громадам право розпоряджатися територіальними ресурсами в межах своєї території, об'єднувати свої активи та ресурси в умовах співпраці територіальних громад для реалізації спільних програм та більш ефективного надання державних послуг населенню суміжні територіальні громади [14, с. 80-86].

Згідно з Законом України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23 березня 2000 року Автономній Республіці Крим, областях, районах і містах України готуються середньострокові прогнози на п'ять років економічного і соціального розвитку та короткострокові програми на рік економічного і соціального розвитку [2]. Прогноз економічного та соціального розвитку Автономної Республіки Крим, області, району, міста на середньострокову перспективу має відображати:

- аналіз соціально-економічного розвитку відповідної адміністративно-територіальної одиниці за попередній період та опис основних проблем розвитку її економіки та соціальної сфери;

- стан використання природного, виробничого, науково-технічного та виробничого потенціалу; екологічна ситуація в адміністративно-територіальній одиниці ведення;

- прогноз ситуації на ринках основних видів товарів та послуг;

- можливі шляхи вирішення основних економічних та соціальних проблем розвитку відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

- цілі та пріоритети соціально-економічного розвитку на середньострокову перспективу та пропозиції щодо заходів місцевих виконавчих органів та органів місцевого самоврядування щодо їх досягнення;

- основні показники соціально-економічного розвитку відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

- висновки про еволюцію економіки адміністративно-територіальної одиниці ведення у середньостроковій перспективі.

Застосування інструментів цієї Концепції, а також основних положень зазначеної нормативної та законодавчої бази дозволило за 6 років реформи децентралізації сформувати 1 469 територіальних громад, у яких 4882 селищ приєдналися добровільно. Перші місцеві вибори відбулися 25 жовтня 2020 року, а ЦВК призначила перших місцевих чиновників у 1438 територіальних громадах [9]. Станом на 1 вересня 2020 року площа сформованої ОТГ становила майже 47% загальної площі України. І при цьому понад 70% населення України проживає у ОТГ та містах обласного значення. У 2020 р. фінансування соціально-економічного розвитку територій з державного бюджету в Україні досягло 101,9 млрд гривень. З них майже 60% або 61,1 млрд грн було витрачено на відновлення та будівництво транспортної інфраструктури; 12,8% – на регіональний розвиток; 5,1% – розвиток сфери освіти; 4,9% – розвиток сільської місцевості; 4,3% – розвиток соціальної інфраструктури; 2,7% - інвестовано у проекти транспортної інфраструктури; 2,2% - пішли до установ, що належать до сфери культури; 2,0% - профінансовано реалізацію проектів, спрямованих на підвищення рівня енергоефективності; 0,8% - вкладено у спортивну

інфраструктуру та 0,8% або 0,9 млрд. грн. - спрямовано реалізацію заходів, що з екологічної безпекою [5].

Отже, ефективне місцеве самоврядування в децентралізованих умовах та прогнозування ним поступального соціально-економічного розвитку відповідних територій має супроводжуватись збільшенням ресурсної та фінансової бази. Децентралізовані повноваження мають бути забезпечені адекватними ресурсами для якісної реалізації. А сама реформа децентралізації, на нашу думку, має об'єднати в собі політичну та народну волю, шляхом її закріплення у Конституції України.

1.2 Розміщення продуктивних сил як об'єкт територіального прогнозування

Як вже зазначалося раніше, соціально-економічний розвиток адміністративних територій має певну кореляцію, тобто залежність одного поняття від іншого. Вважається, що соціальний розвиток в певному українському регіоні не може існувати без економічного і навпаки. Тобто необхідно розглядати саме методологію успішного економічного процвітання в рамках адміністративних територій і тоді, майже автоматично, це означатиме високий соціальний рівень. На нашу думку, саме розміщення виробничих об'єктів зіграло чи не ключову роль у соціально-економічних станах наших територій.

Розміщення виробництва, як одного з компонентів продуктивних сил, у економічних районах потребує спеціального теоретико-методичного забезпечення та умов. Рекомендації щодо раціонального розміщення окремих підприємств з'явилися ще на початку XIX століття, надалі в процесі розміщення виробництва все більша увага приділялася паралельному розміщенню системи підприємств, всебічному обліку різних факторів локалізації, глобальне використання ресурсів території.

Значний внесок у розробку проблем зробили А. Сміт, Ю. Тюнен, В. Лаунхардт, М. Туган-Барановський, А. Вебер, В. Крісталлер, А. Леш, У. Ізард,

Ф. Перу, І. Валлерстайн та П. Кругман. позиціонування виробництва. Після теоріями розміщення виробництва поступово виникли теорії розміщення населення, урбанізації та раціонального природокористування [16].

А. Вебер вважається основоположником виняткової теорії розміщення (позиції) промислових фірм, яка заклала основи теорії «штандортів», тобто вибору оптимального розташування промислових об'єктів. Він вперше розробив багатофакторну теорію розміщення фірм на основі математичних моделей, створив класифікацію факторів розміщення та вказав, що виробництва з високим матеріальним індексом тяжіють до пунктів виробництва матеріальної сировини, а з низьким – до центрів матеріальної сировини – споживання [7].

Відомий український учений М. Туган-Барановський торкнувся проблем територіального поділу праці та просторового розвитку господарства, наголосивши на перевагах територіального поділу праці, яких не помітив, наприклад, А. Сміт, який дозволяють використовувати капітал найкращим чином: «...завдяки поділу праці стає якнайбільше раціональним використання сил зовнішньої природи» [7].

Тобто матеріальне середовище, в якому доводиться діяти людині, сильно диференційоване. ґрунт, клімат, геологічні умови та багато іншого. види у кожній точці будь-якої території різні.

Саме завдяки міжнародному та територіальному поділу праці стає можливим краще пристосувати громадську роботу в кожній точці території до природних умов середовища. корисні копалини, видобуток корисних копалин стає пануючою галуззю господарства, в районах з родючими ґрунтами - землеробство, у зручних бухтах - морська торгівля і т. д. або меншою мірою результат пристосування населення до відмінності природних умов, в яких воно має жити, але очевидно Крім цих обставин, ці відмінності є наслідком інших причин соціального характеру.

Тобто теоретично для розміщення продуктивних сил важливі наявність науково-технічного забезпечення, екологічні умови, географічні, наявність

трудоу ресурсів або залучення кваліфікованих співробітників, наявність сировини тощо.

Слід зазначити, що економіка областей України формується в основному за рахунок добувної та переробної промисловості, агропромислового комплексу, а також оптової та роздрібною торгівлі. У період 2017-2020 років в Україні знижується частка сільськогосподарського виробництва та збільшується потужність добувної промисловості. Не останнім фактором розвитку економіки адміністративних територій є процес державного реформування.

До прикладу реформування, в Україні відбувся процес децентралізації влади як комплексна мультидисциплінарна реформа, яка передбачає зміну адміністративно-територіального устрою країни, посилення позицій органів місцевого самоврядування, перерозподіл прав та різнопланових бюджетних потоків, перерозподіл прав, обов'язки, повноваження та відповідальність серед структурних ланок регіональних органів влади. Йдеться про забезпечення територіальних громад великими ресурсами та мобілізацію їхніх внутрішніх резервів.

Стратегія у даному дослідженні розглядається як один із інструментів реформи децентралізації, що спрямована на створення більш ефективної та сучасної системи взаємодії економіки та суспільства на базовому рівні формування соціально-економічних та комерційних відносин.

Нова система влади, управління та фінансових відносин, що створюється, має дати значний імпульс розвитку як окремих адміністративних територій, так і країни в цілому.

Завдання територіального прогнозу на регіональному та місцевому рівні має бути переведене на рівень адаптації генеральних планів з урахуванням специфіки кожного регіону, із залученням до їх обговорення окремих територіальних громад, як це нині має місце у європейських країнах.

Модель, що пов'язує державну політику, реформи та процес децентралізації, представлена на рис. 1.1:

Рис. 1.1. Зв'язок реформ адміністративно-територіального устрою із соціально-економічним розвитком територій

Джерело: складено автором за [13]

Рис 1.1 визначає складний та багатовекторний змішаний характер факторів впливу на адміністративні території, які слід оцінювати та враховувати при їхньому структуруванні як об'єктів адміністрування та забезпечення економічного розвитку при проведенні реформ та пошуку оптимальних відносин між центром, територіями прилеглими та об'єктами просторового розташування. Вирішення цього завдання ускладнюється тим, що територіальне планування здійснюється не як «з чистого листа», а за наявності вже сформованої та працюючої системи територіальних груп та відносини між ними.

У більш широкому вигляді та деталізуючи особливості нашого часу, систему факторів, що впливають на забезпечення соціально-економічного розвитку адміністративних територій, можна представити наступним чином (табл. 1.1):

Таблиця 1.1 – Фактори впливу на соціально-економічний розвиток і складові оцінювання адміністративно-територіальних об'єктів.

Чинник розміщення продуктивних сил	Складові оцінювання території
Просторовий	розміщення, розмежування, транспортні магістралі, клімат, ландшафт;
Організаційний	асоціації, підприємство, кластери, економічні зони, мережі логістики, зв'язки, інформатизація;
Соціальний	демографія, рівень життя населення, молодь, рівень знань, міграція;
Економічний	потенціал, фермерство, конкурентоспроможність, ЗЕД, внутрішній ринок;
Інфраструктурний	дороги і транспорт, ЖКГ, побутове обслуговування, торгівля;
Інституційний	норми і правила, законодавство, соціальні і економічні стандарти;
Природні ресурси	земельний фонд, надра, водозабезпечення, лісогосподарський потенціал, ерозія, підтоплення;
Урбанізаційний	концентрація населення і продуктивних об'єктів;
Галузевий	галузева спеціалізація, виробничі потужності, енергетика, промислово-організаційний сектор, сфера послуг;
Науковий	структура технологічних укладів, інноваційний потенціал, інноваційна активність;
Історичний	історичні пам'ятки, заклади культури, ментальність.

Джерело: складено автором за [8]

З даних табл. 1.1 видно, що існує складний та багатовекторний змішаний характер факторів впливу на регіони та території, які слід оцінювати та

враховувати при їхньому структуруванні як об'єктів адміністрування та управління при проведенні реформ та пошуку оптимальних відносин між центром, територіями прилеглими.

Вирішення цього завдання ускладнюється тим, що територіальне прогнозування здійснюється не як «з чистого листа», а за наявності вже сформованої та працюючої системи.

З оцінки впливу факторів вони були розташовані від найважливішого до менш важливого, наприклад, соціально-демографічний чинник можна оцінити на 5 балів за п'ятибальною шкалою як найвпливовіший чинник розміщення продуктивних сил, адже дуже важливо мати висококваліфікованих співробітників, історико-культурологічний на 3, що не робить його неважливим, але на нашу думку, цей фактор поступатиметься в значущості перед тим же економічним.

На нашу думку, пріоритетними факторами є: просторово-географічний з екологічним, соціально-демографічним та організаційно-управлінським компонентом. У символічному вираженні це «територія – людина – управління». «Економіка, інфраструктура, норми та інституційні правила» оцінювалися у чотири бали.

На наш погляд, концепція такої оцінки є достатньо зваженою, а «економіка» віднесена до категорії «територія та суспільство», оскільки економіка є лише інструментом розвитку людини та людства. Те ж саме можна сказати про інфраструктури та функціональні інститути.

Висока оцінка в 4 бали відповідає усвідомленню того, що стартові механізми розвитку спільнот та територій, на яких ці спільноти зосереджені та функціонують, криються саме в економіці та в інституційно-правових засадах організації взаємодії між ними. учасників регіонального розвитку, який відповідає за «організаційне управління», механізм планування розвитку та розподілу ресурсів, механізм координації зусиль щодо контролю та стимулювання програм розвитку [8].

Такий теоретичний підхід жодним чином не виключає реформаторів влади в умовах її децентралізації на первинних рівнях місцевого самоврядування, а також не є на заваді закріплення владних структур на сучасному регіональному рівні.

Підкреслимо, що у реформах у цьому напрямі одночасно відбуваються два протилежні процеси: децентралізація та консолідація. І перший етап консолідації вже практично завершений, нехай і неповний: окремі громади інтегровані в ОТГ, що в теорії та на практиці є консолідацією, концентрацією влади та ресурсів, первинною централізацією компетенцій та функцій діяльності, управління.

Наступним методологічним кроком забезпечення розміщення виробництва та розвитку економіки адміністративних територій є об'єднання районів у складі обласних територій. Проблема зведеного районування має особливості.

На наш погляд, навіть орієнтуючись на економічні відносини та економіку як інститут виробництва та споживання, регіон необхідно розглядати як соціально-просторову систему з можливостями самодостатності, саморозвитку та самоврядування, як об'єкт самоорганізації, що розвивається в синергії та наявності «потенціалу».

Децентралізація наближає механізми дерегулювання до базового рівня самоврядування: надання послуг, дозвільну документацію, контроль, механізми кадрової політики, екобезпеку, громадський контроль та інше. Децентралізація заснована на принципі субсидіарності – ресурс, дія та реакція – все в одній системі, управління у самій спільноті, контроль – у місті (рис 1.2).

Розгляд адміністративної території з синергетичних позицій вимагає акцентування уваги не лише на чітких визначеннях характеристик та тенденцій розвитку, а й на ірраціональності та невизначеності, що існує в нашій країні (Рис 1.2):

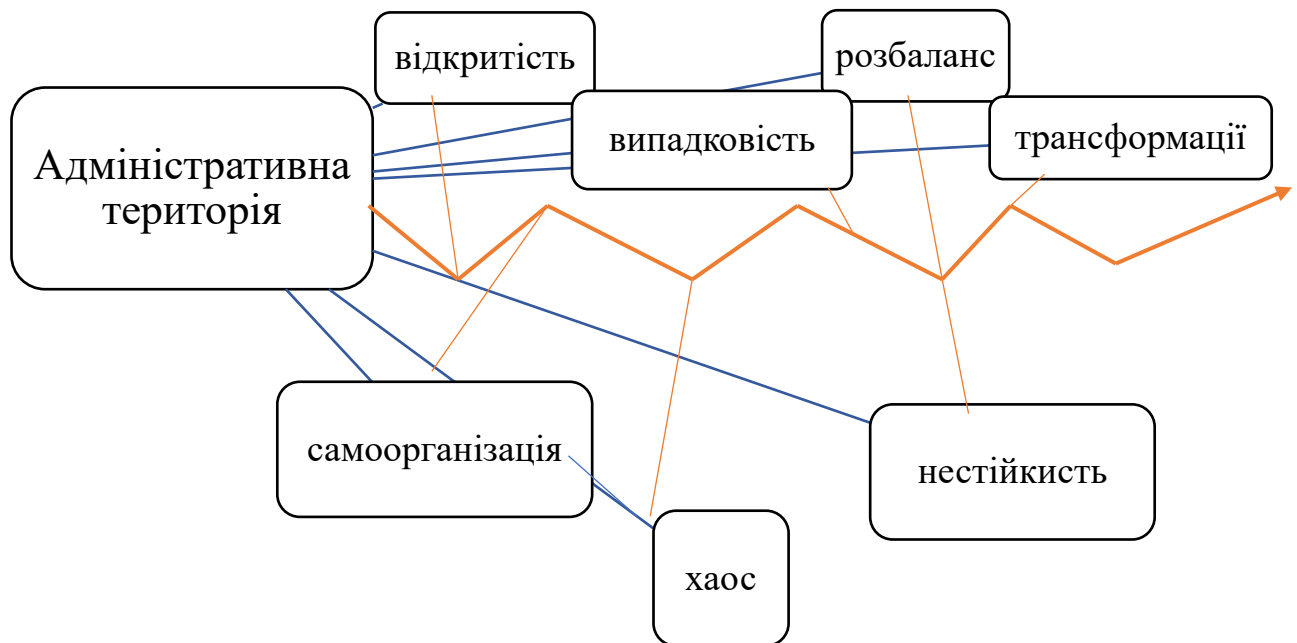

Рис. 1.2. Ірраціональні складові адміністративно-територіального розвитку (синергетика)

Джерело: розроблено автором за [8]

Принцип субсидіарності має як економічне (ефективність), так і соціально-адміністративне значення - місцеве самоврядування зобов'язане діяти по відношенню до спільноти таким чином, щоб дати можливість вирішувати свої проблеми автономно, максимально прозоро і із залученням місцевих жителів.

Децентралізація має свої виміри пропорційності щодо контролю з центру. Щодо застережень щодо пошуку кращого в пропорціях і межах:

- дисбалансу;
- самої адміністративної території (регіону);
- трансформації;
- самоорганізації;
- хаосу;
- нестабільності;
- трансформації.

Отже, розміщення виробничих сил є невід'ємним від територіального прогнозування, що в свою чергу є одним із невід'ємних атрибутів господарської

діяльності у розвинених країнах. Саме завдяки сучасним планам і програмам можна ефективно використовувати ресурси всіх рівнів і типів, гарантувати якість довкілля, зберігати культурну спадщину та задовольняти потреби суспільства.

Щодо децентралізації як чинника соціально-економічного розвитку адміністративних територій, то це питання складне і з часом підвищуватиме свою актуальність, оскільки на ранніх стадіях процесу параметри майбутньої системи влади з високою достовірністю практично неможливо спрогнозувати. Але вже зараз деякі положення в перебудові можна буде прогнозувати, що ми намагатимемось зробити в проведенні аналізу по відношенню до Полтавського регіону.

РОЗДІЛ II АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПОЛТАВСЬКОГО РЕГІОНУ ЯК ОБ'ЄКТ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ

2.1. Аналіз соціально-економічного розвитку Полтавського регіону

Декілька фактів про Полтавську область – це адміністративно територіальний підрозділ України з центром у місті Полтава. Розташований у центральній частині України. Регіон становить 28 748 км² (4,76 % території України), населення становить 1466 786. У регіоні є 4 райони та 16 міст, з яких - Гадяч, Горішні Плавні, Кременчук, Лубни, Миргород та Полтава найбільші [4]. З початком реформи децентралізації в області реформовано 174 місцеві ради, шляхом створення об'єднаних територіальних громад, яких на 1 січня 2019 року вже 45, з них 6 міст, 10 селищ та 29 сільських ОТГ [4].

Найважливіші галузі в регіоні - це сільське господарство та промисловість. Основою для розробки плану з прогнозування соціально-економічного розвитку регіону є оцінка основного стану економіки, який проводиться в процесі глобального аналізу. Аналіз соціально-економічного розвитку регіону дозволяє:

- визначити рівень, досягнутий соціально-економічним розвитком у регіоні протягом певного періоду, як загалом, так і в контексті окремих галузей: економічної сфери;

- визначити найважливіші тенденції розвитку економічного комплексу, соціальної сфери, реформи економічних відносин, соціального статусу населення та екологічної ситуації;

- як індивідуальні недоліки, огляд та позитивні явища на функціонуванні території;

- резерви розвитку регіональної економіки та прийняття правильних рішень на основі цих резервів;

- прискорення, вирішення соціальних проблем;

- та врешті решт визначити перспективи розвитку адміністративної території.

Враховуючи складну структуру об'єкта прогнозування, вся система соціально-економічного розвитку регіону може відображатися у вигляді цільової, функціональної, секторної підсистеми. Схема, показана на рисунку 2.1, доводить, що функціональна підсистема соціально-економічного планування регіону є механізмом впровадження прогнозування соціально-економічного розвитку регіону, оскільки вона включає аналіз економічного та соціального розвитку регіону, прогнозів, цілеспрямованого програмування та впровадження проєктів, фінансової підтримки, швидкого регулювання економічного розвитку регіону.

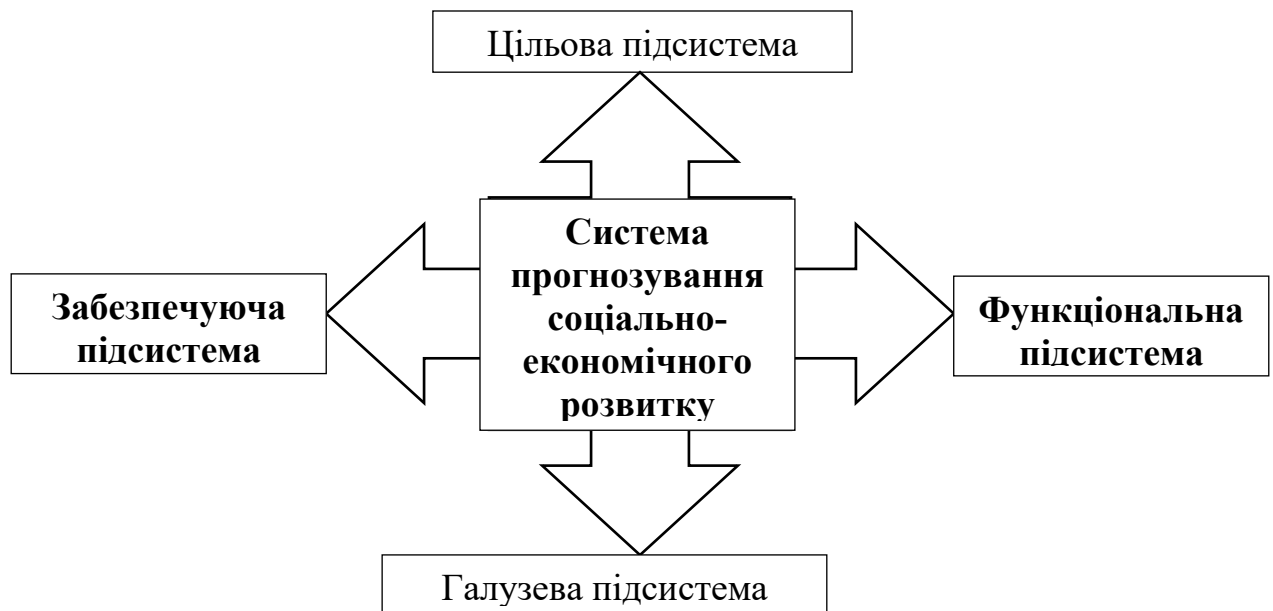

Рис.2.1. Система прогнозування соціально-економічного розвитку регіону
Джерело: розроблено автором за [14]

Виходячи з рисунку 2.1, до цільової підсистеми можна віднести:

1. Розвиток всього виробництва.
2. Розвиток регіональної інфраструктури.
3. Раціональне використання матеріальних, фінансових, трудових ресурсів.
4. Розвиток науково-технічного прогресу.
5. Забезпечення охорони довкілля.

До забезпечуючої:

1. Інформаційне забезпечення.
2. Постійне комп'ютерне забезпечення.

До функціональної підсистеми входять:

1. Аналіз соціально-економічного розвитку регіону.
2. Прогнозування та цільове програмування розвитку господарства регіону.
3. Фінансове забезпечення розвитку адміністративної території.
4. Оперативне регулювання.

До галузевої підсистеми:

1. Весь промисловий комплекс.
2. Агропромисловий комплекс.
3. Регіональний транспорт та зв'язок.
4. Паливно-енергетичний комплекс.
5. Соціальна інфраструктура.
6. Зовнішньоекономічний комплекс.
7. Некомерційна сфера.
8. Фінансова галузь.

Аналітична робота включає використання деяких моделей та методів, розробка яких досі неповна, наприклад, методи аналізу складу населення з докладним описом за допомогою програми Excel. Це ускладнює процес підготовки до прийняття надійних рішень для регулювання складного економічного та соціального розвитку регіону і, як правило, без врахування адміністративно-територіальних інтересів.

На нашу думку, головним завданням аналізу в прогнозуванні соціально-економічного розвитку Полтавського регіону в нових економічних умовах повинно бути як з'єднання результатів виробничої діяльності з фінансовими результатами території. Адже, в деяких випадках вони не співпадають, наприклад, кошти, які регіон отримує за рахунок видобування газу на його території приватними підприємствами мало відображається на його соціально-

економічному рівні. Тому, була розроблена регіональна стратегія розвитку Полтавської області на 2021-2027 роки, що є основним документом про прогнозування ефективного використання та збереження ресурсів, наявних у цьому секторі, з урахуванням регіонів реалізації політики розвитку уряду та ефективного впровадження сектору реформ. Виходячи із цієї стратегії, у центрі розвитку Полтавського регіону є людина і вона враховує її потреби, проблеми, прагнення є основним завданням регіональної стратегії розвитку регіону на 2021-2027 роки [4].

Це своєрідне «створення розвитку» регіону, який, врешті решт, повинен перетворити адміністративну територію у місце з високою якістю життя, що має зручні умови для подальшого розвитку. Обов'язковою умовою контролю за реалізацією Стратегії є використання системи показників, що використовуються для визначення ефективності реалізації державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року, представлено в (Даток А, Таблиця А. 2. 1). Інформація формується один раз на два роки. На момент розробки Стратегії регіонального розвитку Полтавської області на період 2021-2027 років розробляється Державна стратегія регіонального розвитку до 2027 року, включно з єдиною системою показників до неї. Порядок моніторингу та оцінки ефективності реалізації Стратегії визначається Кабінетом Міністрів України [4].

На нашу думку, найбільш довгостроковим та відповідальним етапом роботи над стратегією є розробка соціально-економічного аналізу (СЕО) регіону. При цьому аналізі здійснюється інвентаризація та інтерпретація статистичних даних та їх візуалізація. Стратегічний аналіз виходить за межі розгляду статистичних показників, оскільки передбачає також оцінку структурних, політичних, економічних та соціальних умов. Прогнозування соціально-економічного розвитку та його аналіз, порівняльні переваги, виклики та ризики з урахуванням специфіки Полтавської області становлять основу стратегічного планування, що поєднує потреби адміністративних територій та шляхи вирішення проблем. Пошук і аналіз думок представників громадськості та ділових кіл став обов'язковим елементом соціально-економічного аналізу у

процесі прогнозування розвитку як етапу стратегічного планування регіону. Зібрана інформація зводиться до єдиного документа, що відображає консолідовану думку представників місцевих автономій, економічних кіл та громадськості Полтавського регіону. Було корисно провести опитування для виявлення слабких сторін регіону та галузей, які матимуть найбільше значення у стратегічній перспективі розвитку регіону. Аналіз та виявлення основних переваг та недоліків Полтавського регіону за допомогою SWAT-аналізу:

	ПОЗИТИВНІ СТОРОНИ	НЕГАТИВНІ СТОРОНИ
ВНУТРІШНІ ЧИННИКИ	<ul style="list-style-type: none"> – Розвинута міська комунальна інфраструктура; – активізація діяльності громадських об'єднань та потужний розвиток місцевих ініціатив; – зелені міста (парки, сквери, озеленення вулиць); – компактна територія, вдалий ландшафт; – географічне розташування в центрі України (межує з 7-ма областями України); – розвинута транспортна інфраструктура. 	<ul style="list-style-type: none"> – Відсутність підтримки місцевого виробника та торгової марки з боку місцевої влади; – від'ємний природний приріст населення міста; – відтік високоосвіченої молоді з міста та зменшення кількості робочих місць; – відсутність підтримки підприємців-початківців та start-upів; – корупція та тіньовий сектор в економіці міст; – несприятливий інвестиційний клімат та несприятлива екологічна обстановка.
ЗОВНІШНІ ЧИННИКИ	<ul style="list-style-type: none"> – Покращення умов для залучення прямих іноземних інвестицій; – зменшення вартості банківських позик; – фактичне збільшення доходів і купівельної спроможності населення; – зростання споживчого ринку в Україні та позитивні наслідки вступу України в ЄС, вихід на інші ринки в світі; – реформування земельного законодавства; – регулярне відкриття пільгових програм. 	<ul style="list-style-type: none"> – Погіршення загальної економічної та політичної ситуації в країні; – погіршення інвестиційного клімату в Україні; – несприятливий бізнес-клімат; – нестабільність, постійні зміни у нормативно-правовій базі; – повна фінансова нестабільність, високий рівень інфляції, воєнні події.

Рис.2.2. SWAT-аналіз Полтавського регіону

Джерело: складено автором

Дану схему ми розробили, щоб звернути особливу увагу на внутрішні та зовнішні загрози для соціально-економічного розвитку регіону, адже погіршення демографічної ситуації, втрата традиційних ринків збуту після збройних конфліктів на сході України, теперішня війна сприяє відтоку роботи за межами регіону та країни, що підвищує негативні фактори, що вплинули і на розвиток регіону протягом останніх 5 років. Особливе, на нашу думку, значення має демографічна криза, адже смертність майже у два рази перевищує народжуваність (Рис. 2.3). Особливо після 2019 року важко підрахувати цей показник, адже коронавірус та російсько-українська війна ще більше підвищили цей показник. Що на пряму впливає як на соціальну деградацію так і на економічну, адже старих людей стає більше, аніж молодих дієздатних.

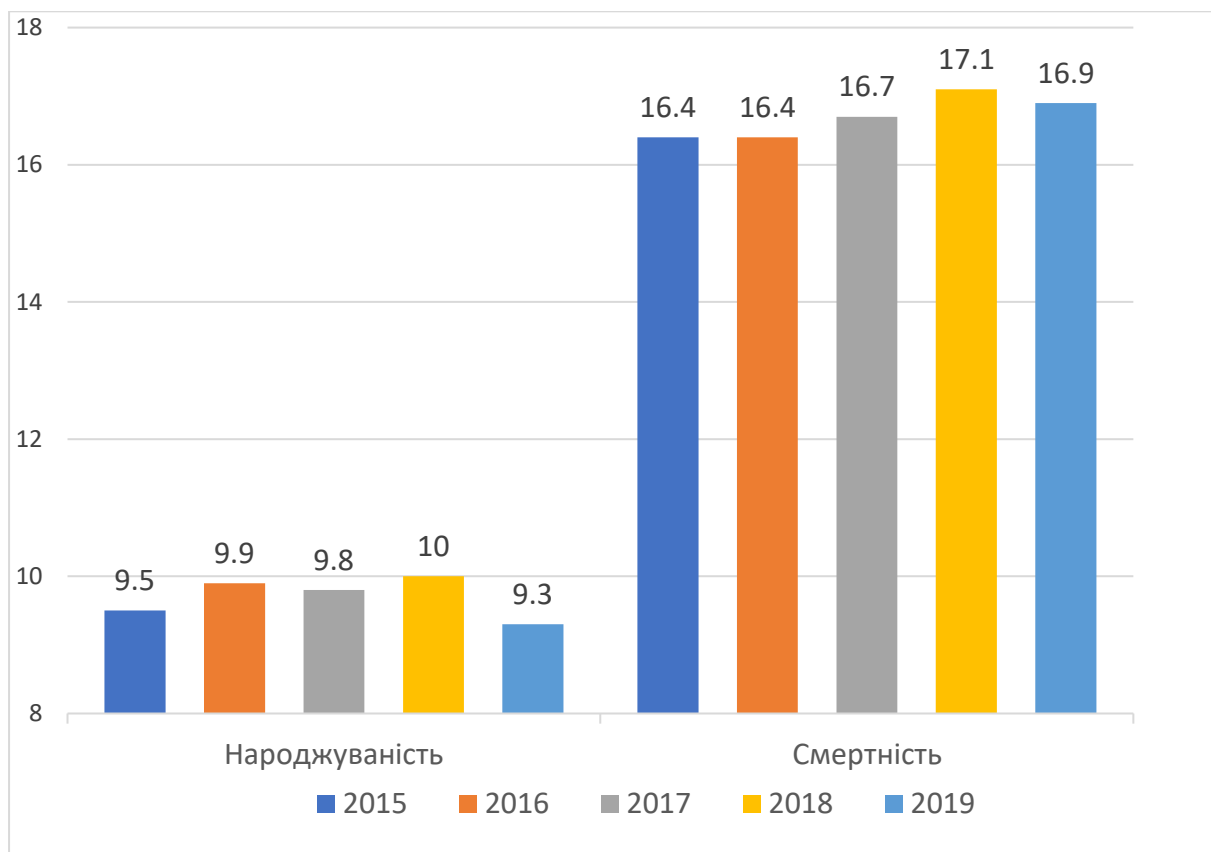

Рис.2.3 Динаміка народжуваності та смертності за 2015-2019 рр., на 1000 населення

Джерело: складено автором за [4]

За рівнем смертності Полтавщина належить до регіонів із високим рівнем смертності (15,0-24,9 на 1000 осіб). Міста області Горішні Плавні, Кременчук, Полтава мають найнижчі показники (11,8; 12,9 13,1 на 1000 населення відповідно – це середній рівень). Найвищі рівні смертності стабільно спостерігаються у Чорнухинському (23,4 на 1000 населення), а також Глобинському, Кобеляцькому, Козельщинському районах. У структурі смертності перше місце займають хвороби системи кровообігу, на другому – новоутворення (екологічні проблеми), на третьому – зовнішні причини, що відповідає відповідній структурі по Україні. Наразі цей показник підрахувати неможливо, адже статистичні дані кожного дня змінюються [4].

Чисельність населення в області на 1 січня 2019 р. склала 1 400,4 тис. осіб, а це 3,3% населення України, у тому числі міські поселення – 873,1 тис. осіб (3,0%), сільські - 527,2 тис. осіб (4,1%) [4].

Динаміка чисельності існуючого населення за останні 5 років показує його скорочення на 3,0% у 2018 р. порівняно з 2014 р. При цьому природне зменшення населення відбувається за рахунок як міського, так і сільського населення: міське населення зменшилось на 2,2% або 20,2 тис. осіб, сільське населення – на 4,3% або 24,2 тис. осіб [4].

Наступним актуальним документом територіального прогнозування соціально-економічного розвитку є «Схема територіального планування Полтавської області», виконана Українським державним містобудівним науково-дослідним інститутом ДП «Дніпро місто» ім. Ю.М. Білоконя. Схема ґрунтується на генеральній схемі територіального планування України [11].

Адміністративна територія має лінійно-вузлову структуру, яка утворюється в результаті перетину двох основних містобудівних осей загальнодержавного значення (осей першого ступеня): Північ-Південь та Південний Захід-Схід.

На головних планувальних осях розташовані міста Полтава, Миргород, Хорол, Лубни, Пирятин, Горішні Плавні, Кременчук та Козельщина.

Осі другого порядку включають державні та обласні дороги та територіальні дороги місцевого значення, які забезпечують зв'язок області з основними промисловими центрами центральної, східної та західної України.

Розроблено оновлені схеми територіального планування районів області для Кременчуцького, Козельщинського, Миргородського та Лохвицького районів.

У всіх 6 містах обласного значення генеральні прогностичні плани оновлено, інтегровано до міжнародних стандартів. Модернізовано генеральні прогностичні плани 5 міст обласного значення: Глобине, Решетилівці, Лохвиці, Заводському, Пирятині. Із 20 селищ міського типу 12 оснащено містобудівною документацією нового зразка. З 1805 сіл та міст лише 12% (223 населені пункти) оновили та затвердили генеральні плани [4].

Затверджено історико-архітектурні довідкові плани у містах Полтава, Гадячі, Лубнах, Миргороді, Пирятині, Лохвиці та у селищі міського типу Диканька [16].

Отже, до 2027 року впровадження вищевказаних стратегій передбачає формування глобальної системи проектів та заходів, яка, виходячи з розуміння поточної ситуації та рівня розвитку регіону, зможе сконцентрувати зусилля влади щодо соціально-економічного розвитку Полтавського регіону (Рис. 2.4).

Будуть використані різні предмети регіонального розвитку для досягнення принципу пріоритету людських інтересів. Фонд цього був створений в останні роки шляхом успішного впровадження реформи децентралізації, яка створила нові можливості та кращу мотивацію для місцевих громад місцевих громад у стимулюванні місцевого розвитку.

Тому гарантування пріоритету людських інтересів завдяки сталому економічному зростанню, підтримці та зростанню валового регіонального продукту, ефективного управління, збалансованого просторового розвитку - і є головним перевізником, визначеним регіональною стратегією розвитку регіону на 2022-2027 роки.

Регіональна стратегія розвитку на 2022-2027 (рис.2.4) роки є основним документом про прогнозування ефективного використання та збереження ресурсів, наявних у цьому секторі, з урахуванням регіонів реалізації політики розвитку уряду та ефективного впровадження сектор реформ і у теперішній війсьній час.

Рис.2.4 Прогнозні стратегії подальшого соціально-економічного розвитку Полтавської області на 2022-2027 роки

Джерело: складено автором за [4]

Як ми бачимо, на Рисунку 2.4 представлені найвірогідніше припустимі майбутні кроки органів місцевого самоврядування та регіональної влади.

Важливо вказати, що не дивлячись на теперішні складні умови для подальшого соціально-економічного розвитку, стратегії вказані на рис.2.4. цілком можливі, адже майже 90% української нафти та газу видобувається на території трьох областей: Полтавської, Сумської та Харківської.

Тому, ресурс в області є, адже загалом на Полтавщині розвідано близько 300 родовищ корисних копалин, у тому числі нафти, газу та конденсату, залізняку, граніту, піску, глини, бішофіту та інших.

Інше питання чому більшість видобувних споруд є приватними і дуже мало впливають на підвищення соціально-економічних показників як хотілось б. Регіон не виглядає як території, де видобувають такі копалини. Адже розвідано та включено до державного фонду родовищ 68 родовищ вуглеводнів, у тому числі складних - нафти, природного та попутного газу та газового конденсату; 41 - скраплений газ, 9 - нафта і газ. У Полтавській області у промисловій розробці знаходиться 66 родовищ, підготовлено до промислової розробки 4 [3].

Пошуки та розвідка нафти та газу проводяться на 332 ділянках. Найбільші нафто газоконденсатні родовища розташовані у Гадяцькому, Лохвицькому та Зіньківському районах; найбільші родовища газового конденсату знаходяться у Полтавському, Машівському, Котелівському, Гадяцькому та Чутівському районах.

Серед корисних копалин важливе місце належить залізним рудам. Їхні великі родовища знаходяться в межах Кременчуцької магнітної аномалії, складеної залізистими кварцитами, які простягаються від Криворіжжя і проходять за 8 км на схід від Кременчука. Найбільше промислове значення мають Горішньоплавнівське, Лавриківське, Єривське родовища.

Перспективним для розробки є Біланівський родовище, запаси залізняку якого оцінюються в 10 млрд тон, вміст заліза в руді становить близько 30%, але варто зазначити, що щодо цього підприємства було багато протестів з боку місцевого населення через забруднення навколишньої екології, зокрема річок, тому наразі родовище не працює.

Отже, проблема поводження з відходами є визначальною для забезпечення сталого розвитку держави, зокрема й Полтавської області.

За останніми статистичними даними, у 2021 році в результаті господарської діяльності підприємств, організацій та населення області утворилося 16,0% відходів, або на 780,354 тис. тон більше, ніж попереднього року.

Основними забруднювачами природного середовища та промислових відходів є підприємства ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат» (на 01.01.2019 р. на полігонах та хвостосховищах накопичено 2,339 млрд т нетоксичних відходів) та ПАТ «Кременчуцький метал0100. на полігоні формувальних сумішей на орендованих землях знаходиться 7,463 млн т відходів, які вважаються нетоксичними). По підприємствах, які найбільше впливають на атмосферне повітря в Полтавській області в 2018 році, встановлена наступна градація:

- ПАТ "Укртатнафта" (нафтопереробна промисловість) – 11 015 тис. тон викидів, або 21,12% від загальних викидів по регіону (найбільший забруднювач, як і в попередні роки);

- ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат» (гірничодобувна промисловість) – 9 203 тис. т або 17,7 % регіональних викидів;

- ТОВ «Кременчуцька ТЕЦ» (виробництво та розподілення електроенергії) – 2 430 тис. т або 4,7 % від усіх викидів;

- ТОВ «Єрстівський гірничо-збагачувальний комбінат» (гірничодобувна промисловість) – 1 358 тис. тон, що становить 2,6% загального обсягу викидів;

- ТОВ «Біланівський ДЗК» (виконання робіт із розкриття родовища) – 77 858 тон викидів, що становить лише 0,2 % викидів по регіону [4].

Зараз до таких проблем ще додаються відходи паливних ресурсів у атмосферу, використання зброї та військових тренувань на територіях області дуже шкодить місцевій флорі та фауні.

Тож область має потужну мінерально-сировинну базу, особливо вона багата на родовища корисних копалин, таких як нафта, газ і конденсати, залізні руди, граніт, пісок, глина, бішофіт та ін.

У національному масштабі Полтавська область забезпечує 60,5% видобутку газового конденсату, 43,4% природного газу та 10,1% сирової нафти. Чорнозем займає 90% землі та придатний для вирощування практично всіх видів сільськогосподарської продукції.

Однак, розорана площа земель в області перевищує загальноукраїнський показник на 3,6%. Екологічний чинник є чи не найважливішим у прогнозуванні соціально-економічного розвитку регіону. Без подолання низки даних проблем, зокрема як ми визначали – екологічних, у майбутньому соціально-економічний розвиток буде зі знаком «мінус».

2.2. Оцінка рівня соціально-економічного розвитку регіону

За наданою оцінкою Міністерства розвитку громад та територій України на головному сайті ОДА, Полтавська область входить до трійки найкращих регіонів країни у 2021 році за такими показниками:

- «Валовий регіональний продукт на людину» – 1 місце;
- «Обсяг промислової продукції, що реалізується населенням» – 3 місце;
- «Обсяг капітальних вкладень (без урахування інвестицій з державного бюджету) на одного мешканця населення наростаючим підсумком з початку року» – 3 місце;
- «Темпи зростання (зменшення) доходів місцевих бюджетів (без урахування трансфертів)» – 2 місце;
- «Доходи місцевих бюджетів (без трансфертів) на душу населення» – 3 місце;
- «Кількість середніх підприємств на 10 000 осіб існуючого населення» – 3 місце [5].

За обсягом реалізованої промислової продукції область посідає 2-6 місце серед областей України та постачає понад 7% загальнодержавного обсягу. Гірничодобувна промисловість та видобуток на кар'єрах корисних копалин мають найбільшу вагу у промисловому секторі економіки області, у зв'язку з наявністю розвіданих запасів залізняку (більше 17% запасів України), більша частина яких – це багаті корисні копалини, представлено на діаграмі (Рис 2.5). Галузь є найбільш експортно орієнтованою (понад 50% обсягу експортних поставок) та багато в чому залежить від кон'юнктури зовнішніх ринків та коливань цін на метали.

Рис. 2.5 Структура обсягів реалізованої промислової продукції за 2021 рік, у %

Джерело: складено автором за [15]

Провідними підприємствами гірничодобувної галузі є ПАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат», що здійснює повний технологічний цикл від відкритого видобутку рудної сировини до виробництва залізородних котунів, сировини, підготовленої для металургійних підприємств, а також Єристівський гірничо-збагачувальний комбінат.

Наявність у регіоні значних запасів вуглеводнів сприяла формуванню у Полтавській області потужної нафтовидобувної галузі: з надр Полтавщини видобувається понад 43% українського газу, 60% газового конденсату та 10% нафти. обл. Вуглеводні видобуваються у 16 районах області.

Значна кількість підприємств та організацій, які займаються обслуговуванням галузі, співпрацює з нафтогазовим комплексом. Таким чином, на ринку нафтопереробної промисловості області працює близько 20 комерційних структур (НПЗ та міні-НПЗ), які працюють із вуглеводневою сировиною різних марок, найбільша з яких – ПАТ «Укртатнафта» [5].

Загальна сума грошових надходжень за рахунок реалізованої продукції за Рис. 2.5. до бюджетів усіх рівнів за 2021 рік становить 63,5 млрд. грн. Отримано на 26,2 млрд грн (70,1%) більше, ніж 2020 р.

До обласного бюджету мобілізовано 46,8 млрд грн. Порівняно з 2020 роком увесь виторг збільшився на 22,6 млрд грн або 92,9% [5].

Місцеві доходні бюджети (без урахування трансфертів) виконані на суму 16,7 млрд. грн. Порівняно з 2020 роком увесь виторг збільшився на 3,6 млрд грн або 27,7%. Планові показники перевиконано на 112,1% [5].

У 2021 році індекс обсягу продукції сільського господарства порівняно з 2020 роком становив 109,6%, у тому числі у сільськогосподарських підприємствах – 113,5%, у господарствах населення – 100,8% [5].

За обсягом виробництва валової продукції область знаходиться на 4 місці по Україні, також із виробництва сільськогосподарської продукції – 2 місце в країні, частка Полтавської області у загальному обсязі валової продукції становить 5,9% усієї ВВП.

За підсумками 2021 року індекс промислового виробництва у Полтавській області становив 101,1% (Табл.2.2.):

Таблиця 2.2 – Основні показники розвитку промисловості за 2021 рік

Область	Індекс промислової продукції, %	Обсяг реалізованої промислової продукції, млн. грн	Питома вага регіону загально-українських обсягах, %	Обсяг реалізованої промислової продукції в розрахунку на одну особу, грн
Україна	101,6	2508579,5	100,0	*
Полтавська	101,1	186759,6	7,4	132723,4
Сусідні регіони для порівняння:				
Київський	102,0	114297,4	4,6	64900,7
Кропивницький	102,2	29574,0	1,2	31101,1
Сумський	110,3	48004,2	1,9	44127,6
Харківський	102,9	190358,2	7,6	70902,1

Джерело: [19]

Виходячи з табл. 2. 2 можна зробити висновок, що в регіони такий високий індекс через те, що у промисловому виробництві зосереджено близько 1300 підприємств різних форм власності. Основними промисловими центрами області є міста Полтава (30,6 % від загального обсягу продукції, що реалізується), Кременчук (30,4 %) та Горішні Плавні (17,6 %), серед районів - Шишацький (7,7 %) та Глобинський (3 %). 0,7%) [19].

За підсумками січня-вересня 2021 року індекс промислового виробництва у Полтавській області становив 101,1% (в Україні – 101,6%).

Обсяг виробництва у гірничодобувній промисловості та розробці кар'єрів збільшився на 0,8%, виробництві гумових та пластмасових виробів, інших неметалевих мінеральних продуктів на 9,7%, хімічної промисловості на 20,5%.

В інших галузях промисловості відбулося скорочення обсягів виробництва: у деревообробці – на 17,5%, у постачанні електроенергією, газом, паром та кондиціонуванням повітря – на 15,5%, у харчовій промисловості – на 5%, у машинобудуванні – на 3,3%, металургійне виробництво – на 1,6%, текстильна промисловість – на 0,9% [19].

Обсяг реалізованої промислової продукції у період січень-серпень 2021 року порівняно з відповідним періодом минулого року збільшився на 56,5 млрд. грн. і склав 152,8 млрд. грн. (6,9% обсягу реалізації на внутрішньому ринку).

За звітний період позитивну динаміку виробництва продемонстрували машинобудівні підприємства: ПрАТ «Хорольський механічний завод» (в 1,6 разів приріст), ПрАТ «Кременчуцький завод дорожніх машин» (+42,9%), ПрАТ «Кременчуцький завод технічного вуглецю» (+ 24, 2%), ПП «Лубни Маш» (+4,7%) [19].

Водночас обсяг виробництва колісних заводів у Кременчуцькому ПрАТ (-10%), ПрАТ «Обод» (-13,8%), Лубенському будівному заводі ВП, ПАТ «Мотор Січ» (-30%), Крюковському ПрАТ скоротило вагонобудування. завод» (-62,7%) та інші.

В галузі розробки кар'єрів збільшилися обсяги видобутку залізняку та виробництва заготівлі: ПрАТ «Полтавський ГЗК» (годинник +10,6%, заготівля +6,2%), ТОВ «Єристівський ГЗК» (годинник +10%); виробництво залізрудного концентрату на ПрАТ «Полтавський ГЗК», навпаки, поменшало на 14,6%.

У 2021 році підприємства області виробили будівельну продукцію (виконано будівельних робіт) на суму 9 425,4 млн грн. Індекс будівельної продукції 2021 року порівняно з 2020 роком становив 96,4% [19].

За підсумками 2021 року товарообіг зовнішньої торгівлі Полтавської області з країнами світу становив 5,1 млрд доларів. США та збільшився більш ніж на 45% порівняно з попереднім 2020 роком. У тому числі, порівняно з

аналогічним періодом роком раніше обсяг товарного експорту регіону збільшився майже на 38 відсотків до 3,2 мільярда доларів США, а також обсяг імпорту зріс на 60,3% і становив 1,9 млрд доларів. Позитивне сальдо складає 1,3 мільярда доларів США. Коефіцієнт покриття експорту-імпорту становить 1,7. Зовнішньоторговельні операції проводилися з партнерами зі 143 країн світу.

Середньомісячна заробітна плата штатного найманого працівника у 2021 році становила 12 988 грн (в Україні – 14 014 грн), порівняно з 2020 роком вона збільшилася на 2 169 грн (на 20%), перевищивши прожитковий мінімум для працездатного населення (2 481 грн).) у 5,2 рази, мінімальна заробітна плата (6500 гривень) - у два рази.

В області активно реалізується держпрограма "Доступні кредити 5-7-9%". За даними Фонду розвитку підприємництва за зазначеною програмою, станом на 4 жовтня 2021 року обсяг кредитного портфеля у Полтавській області становив 2,2 млрд грн [5].

Згідно з структурою кредитного портфеля за видами економічної діяльності, найбільша кількість кредитів була видана у сільському господарстві, торгівлі, промисловості та сфері послуг.

Рішенням пленарного засідання другої сесії восьмого скликання від 29.12.2020 р. н. № 32 затверджено Комплексну програму розвитку малого та середнього підприємництва Полтавської області на 2021-2023 року. Заходи програми включають фінансову підтримку підприємців, проведення конкурсів стартапів та фінансову підтримку підприємницьких починань учасників АТО/ООС та членів їх сімей.

У рамках Програми з початку поточного року організовано навчальні курси щодо сприяння розвитку соціального підприємництва, а також семінари з відкриття та ведення власного бізнесу.

Повну картину для оцінки розвитку підприємництва можна винести з Таблиці 2.2:

Таблиця 2.2 – Основні дані кількості підприємств у м. Полтава

Показники	Одиниця виміру	2018	2019	2020
К-сть суб'єктів підприємства, в тому числі:	одиниць	26111	25890	25594
фізичні-особи-підприємці	одиниць	17913	17684	16942
юридичні особи	одиниць	8198	8206	8652
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) ФОП	млн. грн	3122,5	3681,7	5018,9
Кількість найманих осіб суб'єктів ФОП малого підприємництва	тис. осіб	6684	9058	9777
Надходження до міського бюджету від суб'єктів господарювання всього, у тому числі:	відсоток, %	80,6	78,4	78
середнього підприємництва	млн. грн	543,7	555,8	642,4
малого підприємництва	млн. грн	82,1	87,1	111,5

Джерело: складено автором за [5]

Аналіз проведений на прикладі обласного центру Полтавського регіону – м. Полтава. За кількістю діючих малих підприємств на 10 тисяч осіб наявного населення м. Полтава майже вдвічі випереджає середньо обласний рівень. Кількість юридичних осіб збільшується. Обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) фізичними особами-підприємцями демонструють стає збільшення. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) малих підприємств в 2018 році становив 25,8% частки обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг).

Оборот роздрібної торгівлі у січні-вересні 2021 року становив 34,4 млрд грн, що на 17,1% більше, ніж у відповідному періоді 2020 року.

Розвиток підприємництва в місті стримують:

- недостатня фінансово-кредитна підтримка суб'єктів підприємницької діяльності для реалізації інвестиційних проектів;
- недостатній рівень кваліфікації зайнятих працівників;
- недорозвиненість інфраструктури підтримки підприємництва.

Сьогодні ж лєвова частка підприємництва у м. Полтава та в області зазнає величезних втрат у ході російсько-української війни, обмежень щодо воєнного стану в країні та корона вірусної інфекції. Але регіон знаходиться в тилу та надалі підтримує економіку країни.

З метою поширення продукції виробників Полтавської області в рамках програми на початку вересня (10 вересня 2022 р.) було проведено виставку-ярмарок «Street Fest» виробники Полтавської області».

У заході взяли участь 45 представників малих та мікропідприємств, які представили продукти харчування та вироби ручної роботи. Підсумком ярмарку стало укладання договорів на постачання продукції точки реалізації ремісників «Сир. Хліб. Крафт».

У рамках святкування Дня підприємця в Україні було вручені дипломи найкращим підприємцям області, продукція та послуги яких вже стали візитівкою Полтавщини, зокрема бренди «Віват Провінція», «Фірма Зоря», «Хліби Полтава», «Кулиничі» та інші. Нагороди здобули 45 підприємців.

Двомовний (український та англійській) каталог виробників Полтавської області наразі оновлюється.

Область посідає 8 місце серед регіонів України за обсягом роздрібного товарообігу і має частку 3,3% у загальному обсязі.

Індекс споживчих цін у вересні (до грудня 2020 р.) становив 108,7% (107,5% в Україні). Індекс цін на продукти харчування склав 109,1% (в Україні – 109,0%), житлово-комунальні послуги – 121,9% (в Україні – 110,9%), транспорт – 117,2% (в Україні – 108 8%) [5].

Ринок праці: у серпні 2021 року (за останніми статистичними даними) середньооблікова чисельність штатних співробітників, зареєстрованих у компаніях, установах та організаціях області, склала 263 000 осіб, що на 24 200 осіб менше, ніж у серпні 2020 року.

Середня заробітна плата штатного працівника у вересні 2021 р. склала 13 293 грн (в Україні – 14 239 грн), порівняно з вереснем 2020 р. вона збільшилася на 1 993 грн (на 15%), з серпня 2021 р. збільшилася на 243 грн, перевищивши прожитковий мінімум. мінімум для працездатного (2379 гривень) у 5,6 рази, мінімальний розмір оплати праці (6000 гривень) у 2,2 рази [1].

За останніми даними моніторингу, в області за період січень-червень 2021 року створено 7573 нових робочих місця (на 207 більше, ніж за січень-червень 2020 року), з них: 1981 для юридичних осіб, 5592 для фізичних осіб.

Станом на 1 жовтня 2021 року (за останніми даними) заборгованість із заробітної плати на підприємствах області становила 79,8 млн грн, що на 17,4 млн грн менше, ніж на 1 вересня 2021 року.

ПАТ «АвтоКрАЗ» більше заборгував своїм працівникам – 38 млн грн, Полтавський хлібокомбінат – 10,1 млн грн, ТОВ «Полтавамоллпрод» – 5,9 млн грн, ТОВ «Техмолпром» – 4,6 млн грн, ТОВ «Овруцький молочноконсервний комбінат» - 3,4 млн грн, ТОВ "ВКК", "Гадяч сир" - 3,1 млн грн.

З початку 2021 року повністю погашено заборгованість із заробітної плати 29 підприємств на загальну суму 8,9 млн грн [1].

Слід мати на увазі, що оцінка ґрунтується на довоєнних статистичних даних, на жаль, сьогодні неможливо отримати дані про поточний стан підприємств.

Отже, оцінюючи рівень соціально-економічного розвитку, Полтавська область входить до лідерів з розвиненої промислової бази. Виробнича спеціалізація області: видобуток вуглеводнів, розробка кар'єрів, виробництво коксу та продуктів нафтопереробки, продуктів харчування та напоїв, хімія, машинобудування.

Промисловий комплекс має диференційований рівень виробництва. Водночас у м. Горішні Плавні переважає гірничодобувна промисловість, що є ознакою монопрофільного виробництва.

У м. Полтаві та м. Кременчуці переважає галузь машинобудування, у м. Кременчуці є також галузь нафтопереробки, найбільший нафтопереробний завод піддався безлічі ракетних атак за час війни та сьогодні не може працювати на 100%, а в основних галузях промислового виробництва регіону переважає значна частка експорт орієнтованих підприємств, що робить регіональну економіку залежною від кон'юнктури зовнішнього ринку.

Застаріле технологічне обладнання деяких підприємств та висока собівартість виробництва роблять його не дуже конкурентоспроможним на внутрішньому та зовнішньому ринках.

2.3. Вдосконалення аналітичної бази прогнозування соціально-економічного розвитку регіону

З розвитком ринкової економіки України прогнозування як роль державного регулюючого інструменту соціально-економічного розвитку регіону значно зменшилася. В умовах, коли ринкові регулятори не в змозі усунути «слабкі місця» адміністративного розвитку, забезпечити соціальні гарантії населенню, що проживає на певних територіях, необхідно переглянути позиції про роль, яку прогнозування розвитку адміністративних територій може зайняти в реалізації регіональної політики держави, в ефективному поєднанні загальнодержавних та місцевих важелів управління, розширення фінансового потенціалу територій на вирішення місцевих завдань, а також важливу роль процесу децентралізації.

Процес децентралізації управлінських рішень супроводжується перекладанням видатків на плечі регіональних бюджетів. Це, у свою чергу, ставить питання про формування справді самостійної та достатньої фінансової бази органів місцевого самоврядування. Сьогодні регіональні бюджети не готові

до реалізації соціальних програм. Це пов'язано як із недостатністю їх бюджетних прав, так і з нездатністю існуючої податкової системи перетворитися з інструменту централізованого управління фінансовими ресурсами країни на інструмент регулювання ринкових відносин та соціального захисту особистості.

Наявні податкові надходження на місцевому рівні Полтавщини забезпечили фінансування об'єктів соціальної, виробничої та наукової інфраструктури у розмірі 1,7% від загальної суми коштів, виділених із державного бюджету України на фінансування національної економіки.

Одним із можливих способів вдосконалення концентрації коштів суб'єктів господарювання на фінансуванні регіональних підприємств Полтавщини є створення позабюджетних муніципальних фондів.

Причиною створення позабюджетних фондів може бути необхідність виділення коштів на фінансування важливих суспільству витрат, надання додаткових коштів у пріоритетні напрями економіки. Під муніципальними позабюджетними фондами слід розуміти сукупність фінансових ресурсів органів регіональної влади, які мають певне призначення та становлять один із способів перерозподілу національного доходу на користь певних категорій населення.

Можливими джерелами формування місцевих позабюджетних фондів є: кредити комерційних банків; місцеві джерела доходів (прибуток від комерційної діяльності; спеціальні цільові податки, встановлені для конкретних фондів; добровільні внески фізичних та юридичних осіб; різні штрафи).

У міжнародній практиці як джерело використовуються відрахування з місцевих бюджетів, а стаття 18 Закону України «Про бюджетну систему» забороняє використання бюджетних коштів на фінансування муніципальних позабюджетних фондів. Закон України "Про місцеве самоврядування" (стаття 68) передбачає право органів місцевого самоврядування створювати позабалансові фонди (у тому числі в іноземній валюті), кошти яких перебувають на банківських рахунках. Формування та використання цих фондів регулюється положенням про ці фонди, яке затверджується обласною радою. Кошти, що мобілізуються у таких фондах, можуть бути використані для будівництва

об'єктів соціального та побутового призначення; покривають дефіцит територіальних бюджетів; підтримка підприємництва мовами формування ринкових відносин [2].

Основними перевагами створення позабюджетних муніципальних фондів є:

1) розширення фінансових можливостей для усунення диспропорцій між виробничим та невиробничим, диспропорцій у сфері інфраструктури;

2) концентрація засобів бізнесу та органів місцевого самоврядування на розвиток соціальної та побутової інфраструктури;

3) підвищення матеріальної зацікавленості органів місцевого самоврядування у виконанні покладених на них функцій;

4) підвищити рівень обслуговування та покращити якість послуг, що надаються населенню;

5) ефективне використання створених матеріальних та фінансових ресурсів області.

З лютого 1996 року кошти перебувають на позабалансових рахунках усіх районних рад. Їх було заморожено для погашення заборгованості із виплати заробітної плати. Сьогодні за чинною системою статистичної звітності неможливо простежити джерела надходження та спрямування використання коштів позабалансового фонду Полтавської ОДА. Суми, що надійшли на позабалансовий рахунок державного фонду в 2021 р., носять спонсорський характер і не становлять навіть 1% від загальної суми витрат на народне господарство області [6].

На наш погляд, в умовах кризових явищ підхід до формування позабалансових (позабюджетних) фондів муніципальних утворень повинен ґрунтуватися не тільки на вигідних міркуваннях, а й на пайовій основі. Якщо формування державних позабалансових фондів використовується регулюючий метод, то коефіцієнтний метод може застосовуватися на формування локальних позабалансових фондів.

Суму коштів, необхідних для внесення внеску до місцевого позабюджетного фонду, пропонується, як один із варіантів, визначати за такою формулою:

$$K = [(P - N)G] \setminus 100\%, \quad (2.1)$$

де K - усі необхідні кошти для реалізації конкретної цільової програми, чи для вирішення конкретного завдання ;

P - наявні кошти;

N - кошти, яких не вистачає;

G - питома вага чисельності працюючих у загальній кількості населення області (у %) [12, с. 3].

Питома вага чисельності працюючих у загальній кількості населення в регіоні, як приклад, надає нам інформацію про платоспроможне населення, що потенційно може робити внески. Та виходячи з формули (2.1) необхідно збільшувати суму коштів за рахунок збільшення якості та кількості саме вкладів від фізичних або юридичних осіб. Адже структура кредитного вкладу області не є раціональною. Майже 95% кредитних вкладень мають короткостроковий характер, тоді як довгострокове кредитування має значення для реструктуризації. Крім того, 93% усіх кредитних вкладень були надані у національній валюті і лише 7% в іноземній валюті, що також неефективно через інфляцію [8]. І тому немає сенсу брати кредити на потреби фондів.

Розглядаючи світову практику, то локальний ринок цінних паперів є важливим складником державного формуючого ринку. А місцеві кредити є одним із важливих інструментів фінансування найважливіших суспільних потреб: для капітальних вкладень в інфраструктуру та послуги (розвиток систем електро-, водопостачання та каналізації, будівництво житла, розвиток транспортних мереж, будівництво освітніх та медичних установ) або для керування поточними фінансовими операціями. Основною метою місцевих

кредитів не покриття поточного дефіциту місцевих балансів, а стимулювання економічної активності у регіоні.

Так, наприклад, у США загальний обсяг випуску місцевих облігацій збільшився на 70% у період з 1980 по 1990 р. Випуск облігацій для фінансування розвитку інфраструктури дозволив акумулювати кошти на капітальні вкладення, обсяг перевищив обсяг щорічних платежів за борг у 7-10 разів залежно від умов та відсотків за борговими зобов'язаннями [7].

Відповідно до Закону України «Про цінні папери та фондові біржі», місцеві органи влади мають право випускати національні місцеві облігації, але більшість місцевих органів влади не скористалися цим правом. З 1995 р. в Україні випускали облігації 17 областей, найбільші з яких мали місце у Києві, Одесі та Автономній Республіці Крим. Однак через низький попит на облігації вдалося розмістити облігації 1995-1998 років на суму всього 214 млн. гривень, або 25% очікуваного обсягу емісії [4].

Такий метод прогнозування соціально-економічного розвитку Полтавського регіону, на нашу думку, можна поєднати з методом оцінки курсової вартості акцій. І провести паралель обласного з корпоративним управлінням, де вказано, що зниження курсової вартості акцій дорівнюватиме зниженню ефективності регіонального управління. Тобто, постійно відстежуючи, цей показник, можна спробувати ввести до вже наявної аналітичної бази прогнозування ще й вище вказаний метод прогнозу повторно.

Адже на Полтавщині муніципальні кредити не використовуються для активізації інвестицій в інфраструктуру. Це доводить той факт, що з 1998 року випуск здійснюється емісія векселів на 6 мільйонів гривень, метою яких було залучення коштів на фінансування соціальних видатків місцевих бюджетів. На наш погляд, вексельне звернення може певний час пом'якшити кризу не платежів та зможе реально реінтегрувати місцеві фінансові ресурси. Для того, щоб ринок локального боргу почав функціонувати в Полтавській області, необхідно розробити цільову програму муніципального кредиту, яка регулює відносини

між учасниками, визначає форми видачі, механізм розміщення та погашення облігацій.

Незважаючи на те, що внутрішні місцеві облігаційні позики мають досить високий рівень неоподаткованого доходу, більшість інвесторів сумніваються у спроможності органів місцевого самоврядування погашати борги, оскільки органи місцевого самоврядування перебувають або можуть перебувати під сильним політичним впливом центральної влади.

Ще однією гострою проблемою активізації місцевого кредитного ринку є надання гарантій. Досвід випуску цінних паперів у Києві показав, що при забезпеченні кредитів усім рухомим та нерухомим майном місцевої Ради народних депутатів, а також бюджетними коштами облігацій було продано на біржі на 1,5 млрд на той час карбованців. Але коли було затверджено конкретний перелік з 29 об'єктами нерухомості, тижневий продаж зріс у 54 рази (81 млрд карб.) [8].

Інтеграція України у світову економіку розширює форми міжнародних відносин та дозволяє зосередитись на ще одному потенційному джерелі регіонального доходу та як наслідок в двигуні соціально-економічного розвитку будь-якого регіону - коштах іноземних інвесторів. Світова практика показує, що іноземні інвестори можуть розвивати ринки:

- підприємницьким шляхом;
- за рахунок прямих інвестицій;
- експорту своєї продукції;
- через спільне підприємництво, основними формами якого є спільні підприємства, вільні економічні зони, консорціуми; як портфельних інвестицій (кредити, цільові банківські депозити, цінних паперів).

Динаміка залучення прямих іноземних інвестицій в економіку Полтавської області показує поступове зростання у 2016-2018 роках після зниження накопиченого обсягу прямих іноземних інвестицій у 2015 році.

Станом на 31.12.2018 р. накопичена сума загальноукраїнських прямих зарубіжних обсягів (6 місце серед регіонів України), станом на 31.12.2017 р. – 1

009,0 млн. доларів. США, станом на 31.12.2016 – 1 003,0 млн. доларів США. США, станом на 31.12.2015 – 1 000 млн доларів. США, станом на 31.12.2014 – 1 039,0 млн. доларів [5].

У 2018 році підприємства області отримали 21,3 млн. доларів прямих іноземні інвестиції США.

У порівнянні з початком 2018 року накопичений обсяг прямих іноземних інвестицій збільшився за 2018 рік на 18,2 млн. доларів США. доларів США або 1,8% (на 1 січня 2018 р. – 1 009,0 млн. доларів США).

Інвестиції в Полтавську область надходять із 40 країн світу.

Найбільші обсяги прямих інвестицій акумульовані у промислових підприємствах – 76,4%, а також в установах та організаціях, які здійснюють діяльність у сфері адміністративно-допоміжного обслуговування – 12,1% [5].

За даними моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів, складеного Міністерством регіонів за період січень – червень 2019 року, Полтавська область посідає 3 місце у рейтингу за напрямом «Інвестиційний розвиток та зовнішньоекономічне співробітництво», за такими показниками:

- обсяг капітальних вкладень на душу населення (крім інвестицій з державного бюджету) – 6 108,9 тис доларів (4 місце);
- обсяг прямих іноземних інвестицій на душу населення, наростаючим підсумком з початку інвестування - 810,5 тис доларів США (4 місце);
- обсяг експорту товарів на особу населення - 739,8 тис доларів США (5 місце).

Підвищити інвестиційну активність місцевих фінансово-кредитних інститутів місцева влада може через стимулювання розвитку ринку комунальних позик та комунального кредиту. Останнє неможливо зробити без законодавчої реалізації прав у сфері користування, володіння, розпорядження комунальною власністю, передбачених проектом Закону України «Про правовий режим об'єктів комунальної власності України».

Слід також додати, що сьогодні стрімко розвиваються інформаційні технології, які дозволяють моделювати аналітичну базу соціально-економічного

розвитку регіону, який водночас розглядається як складна динамічна система, що складається з безлічі підсистем, що мають певні властивості та мають свої цілі.

Але, істотним стримуючим чинником у цьому напрямі є проблеми, пов'язані з межами рівня розвитку економіки та математики як аналітичної мови, що описує формальні відносини. На жаль, ще не створено адекватних формалізованих теорій в країні, які дозволили б повніше і систематично використовувати накопичений у прогностичних розробках емпіричний матеріал. Навіть той набір фундаментальних законів, який відомий економічній науці, все ще недостатній для формалізації методів, що повністю описують майбутній розвиток складних регіональних систем.

Існує безліч економетричних моделей, творці яких основний наголос робили на пошук стійких кореляцій, що спостерігаються між показниками.

При цьому велика увага приділяється рівноважним моделям, що описує механізми соціально-економічного прогнозування, на зміну яким приходять дослідження технологічно допустимих траєкторій розвитку.

Останнім часом великий інтерес викликають моделі, засновані на методах опису поведінки економічних суб'єктів, які постійно намагаються знайти нові засоби для реалізації своїх інтересів в умовах соціально-економічної системи, що постійно розвивається.

Наразі існують проблеми із необхідним програмним забезпеченням для прогнозів не тільки на регіональному рівні, а і в органах державної влади України (Таблиця Б.2.3). Найчастіше це пов'язано з відсутністю нормативно-правових актів, регулюючих цю проблему.

Кожен суб'єкт самостійно забезпечує процес прогнозування необхідним програмним забезпеченням, розробка та супровід якого здійснюється за рахунок коштів обласного бюджету.

Багато регіонів не тільки Полтавщина самостійно забезпечують розробку програмних продуктів, необхідні підтримки прийняття рішень, зокрема

програмного забезпечення процесу прогнозування соціально-економічного розвитку, що зумовлює позитивним результатам [7].

Головний з них полягає в остаточному підвищенні якості прогнозів, що розробляються. Однак такий загальнодержавний підхід фінансово нерациональний і допускає різні методи прогнозування тих самих показників у різних регіонах, оскільки виникнення цих проблем зближує прогнозні дані на регіональному рівні і становить єдиний інформаційний простір. тому, доцільно виділити у Додатках, а саме у Таблиці В.2.3, де висвітлюються основні проблеми аналітичної бази прогнозування соціально-економічного розвитку Полтавського регіону та можливі шляхи їх вирішення.

Реалізація комплексу перерахованих вище заходів щодо вдосконалення аналітичної бази прогнозування соціально-економічного розвитку Полтавського регіону дозволить, на наш погляд, підвищити якість прогнозів, що розробляються, а також забезпечити ефективне використання прогнозів та розрахунки в діяльності органів управління регіональних органів.

Конкретні напрями вдосконалення, які стосуються структурних аспектів ситуації, системи, принципів її функціонування та використання інструментів, дозволить підвищити якість прогнозної діяльності та створить умови для прийняття стратегічно правильних рішень та рішення регіональних органів стануть більш обґрунтованими.

У рамках заходів щодо вдосконалення регіональної системи соціально-економічного прогнозування у Полтавському регіоні, вважаємо за доцільне ввести пропозицію про створення на території регіону самостійного колегіального органу, метою якої є консолідація зусиль органів влади регіонів, вищих навчальних закладів, представники промислового, аграрного та комерційного секторів економіки, банківського сектора, зусилля котрих будуть спрямовані на вирішення проблемних питань прогнозування діяльності та обговорення орієнтирів перспективного розвитку економіки регіону.

Участь представників базових секторів економіки та банківського сектора в обговоренні питань перспективного соціально-економічного розвитку

дозволить знайти найоптимальніші шляхи вдосконалення бажаних параметрів прогнозування, а також підвищити їх рівень зацікавленості у реалізації планових та програмних документів, складених на основі прогнозних розрахунків.

Хотілося б звернути увагу на ще один важливий момент, який має політичне забарвлення та негативно впливає на виконання функцій прогнозу: прогнозування як важливий елемент стратегії часто розглядається державними органами як ефективний інструмент у конкуренції з іншими регіонами за залучення державної фінансової підтримки, інвестицій.

У результаті регіональних стратегіях ставляться надмірно амбітні цілі й завдання, не підкріплені реальним потенціалом, а прогнозні розрахунки адекватні цим цілям.

Отже, прогнозування за умов реформ, переходу економіки на нові принципи функціонування, коли чинник невизначеності досить високий, є складним завданням. Однак у регіонах України поступово накопичуються знання та досвід регіональних прогностичних досліджень, у тому числі в умовах кризових явищ, що, у свою чергу, позитивно впливає на розвиток усієї системи стратегічного планування та державного управління. Тому вдосконалення аналітичної бази прогнозування соціально-економічного розвитку на обласному рівні має таке велике значення.

РОЗДІЛ III ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ПРОГНОЗУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ

3.1. Розробка прогнозу та діагностика соціально-економічного розвитку адміністративних територій на прикладі Полтавського регіону

Як ми вже зазначали, прогноз відрізняється від планування тим, що перше це не поетапний рух до цілі, як у випадку чіткого плану. Прогноз може постійно видозмінюватись, адже багато зовнішніх чинників вносять свої корективи. Виходячи з сучасних реалій, спробуємо розробити три можливі прогнози соціально-економічного розвитку на прикладі Полтавського регіону у найближчі 5 років: позитивний, негативний та найбільш реальний (рис. 3.1):

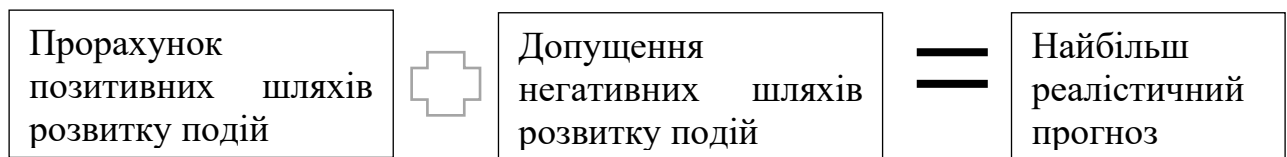

Рис 3.1 Метод розробки можливого прогнозу соціально-економічного розвитку Полтавського регіону

Джерело: складено автором

Позитивний прогноз розвитку, в першу чергу, показує позитивну динаміку, яка буде можлива як за умови успішної реалізації Стратегії регіонального розвитку за рахунок повного використання наявного потенціалу, підтримки сильних сторін регіону внутрішніми та зовнішніми можливостями, так і за належного збігу обставин.

Національними умовами, необхідними для реалізації позитивного прогнозу розвитку регіону, є:

- по-перше, стабілізація внутрішньополітичної ситуації та воєнного стану в країні, відсутність корупції в державних органах, що підвищить рівень довіри

з боку підприємців та громадян до органів державної влади та місцевого самоврядування;

- застосування інтенсивних темпів проведення комплексних економічних реформ (фіскальної, фінансової децентралізації, медичної, земельної та ін.), а також продаж велико приватизованих об'єктів державної власності, що підвищить інвестиційну привабливість регіону та інтерес до нього з боку національних та міжнародних інвесторів;

- європейська інтеграція та ефективна реалізація Угоди про асоціацію з ЄС, активізація торгового співробітництва з країнами світу, що посилить доступ місцевих товарів на європейські та світові ринки;

- по-четверте, зниження ставок за довгостроковими кредитами, що сприятиме розвитку малого та середнього підприємництва та покращить здатність підприємств погасити свою заборгованість;

- зниження податкового навантаження на доходи за рахунок введення податку на виведений капітал, що дозволить суб'єктам підприємництва спрямувати кошти, що вивільнилися, на модернізацію та розвиток технологій та інновацій. Бюджетні втрати внаслідок запровадження податку виведений капітал компенсуються з допомогою активізації виробництва.

Одним із пріоритетів розвитку Полтавської області є вже завершена адміністративно-територіальна реформа та розвиток регіону, у тому числі розвиток людських ресурсів, створення нових високотехнологічних, наукомістких та інноваційних підприємств як у промисловому, так і в сільськогосподарському секторах економіки. Успішна реформа децентралізації сприятиме оптимізації органів державної влади та місцевого самоврядування та їх інститутів, активізації міжмуніципального співробітництва, формуванню фінансово дієздатних територіальних громад, удосконаленню їхньої соціальної інфраструктури та створенню нових робочих місць на місцях. сільській. Розвиваючи інфраструктуру медичних послуг, у тому числі за рахунок впровадження електронного управління, місцеві спільноти розширюють спектр

послуг, пов'язаних із онлайн-медичною, тим самим створюючи комфортні умови для населення.

Завдяки синхронізації національної та регіональної політики щодо залучення іноземних інвестицій та підтримки вітчизняних інвесторів покращується інвестиційний клімат, формуються нові інвестиційні пропозиції, що призводить до швидкого залучення значних обсягів інвестицій в економіку регіону, зокрема за пріоритетними напрямками його розвитку – машинобудування, паливно-енергетичний комплекс, гірничодобувна промисловість - збагачувальна та харчова. Просування та реалізація інвестиційних проектів агропромислового комплексу, сформованого на базі тваринництва та рослинництва, у тому числі органічного виробництва, є важливим напрямом активізації інвестиційних потоків у регіоні. Малі та середні підприємства стрімко виходять із «тіні», переходячи з ніші торгівлі та послуг у сферу виробництва у тісній співпраці зі стратегічними інвесторами. У таких умовах для працівників створюються нові привабливі робочі місця, які є основою зниження міграційної активності населення регіону.

Враховуючи потужну сировинну базу, сприятливі природно-кліматичні умови та велику кількість продуктивних сільськогосподарських угідь, область займає домінуюче становище у розвитку пріоритетного для підприємств аграрного сектору напряму: органічного виробництва. Продукція органічного бізнесу регіону має потенціал і реальні можливості для задоволення потреб населення в екологічно безпечному продукті. Підприємства агропромислового комплексу області активно використовують сприятливі та перспективні сучасні умови для подолання постачання органічної продукції на європейські ринки.

Проводити активну просвітницьку діяльність, впроваджувати механізм стимулювання енергозберігаючих заходів, створювати необхідні умови для розвитку житлово-комунальних підприємств, які активно впроваджують енергоефективні технології, а також модернізацію діючих виробничих об'єктів, впровадження новітніх технологій використання альтернативної енергії та забезпечення переходу на 100% відновлювані джерела енергії сприяє

підвищенню енергоефективності та зниження енергоспоживання у всіх галузях економіки Полтавської області.

Зростаючий інтерес населення України до внутрішнього туризму (туристично-рекреаційного, екологічного, зеленого сільського туризму) з вигідним географічним та логістичним становищем за наявності доступного транспортного сполучення для перевезення вантажів та пасажирів з країнами світу, а також наявність розвиненої мережі оздоровчих та санаторно-туристських установ, зокрема на державному рівні, сприяло б відкриттю нових можливостей у розвитку туристських напрямів і етнічного туризму в регіоні, створення умов перетворення цієї сфери на високорентабельну галузь, що стала б значним чинником прискорення економічного зростання регіону, підтримки зайнятості населення, наповнення балансів всіх рівнів.

Тому, позитивний прогноз передбачає використання більшої частини можливостей та всіх сильних сторін Полтавської області за умови нівелювання чи нейтралізації виявлених у SWOT-аналізі загроз (Рис.2.2).

Негативний прогноз соціально-економічного розвитку Полтавського регіону базується на припущеннях про інтенсивне виснаження наявних сил Полтавщини з урахуванням лише часткової реалізації потенційних можливостей сталого розвитку та зростання ступеня впливу загроз стратегічного характеру, прояви якого посилюватимуться. У умовах слабкі боку розвитку регіону вкрай вразливі до дії внутрішніх та зовнішніх чинників, особливо такі як війна.

Основним чинником, що сприяє реалізації песимістичного сценарію є відсутність державної стратегії розвитку галузі, адже Полтавська область входить до лідерів з розвиненою промисловою базою, виробничою спеціалізацією якої є: видобуток вуглеводнів, розробка кар'єрів, виробництво коксу та продуктів нафтопереробки, продуктів харчування та напоїв, хімічної промисловості, машинобудування.

Використання потужного промислового потенціалу на базі машинобудування, гірничо-переробної, харчової промисловості та паливно-енергетичного комплексу буде обмежено затримкою технічного переозброєння

фізично та морально застарілого обладнання промислових підприємств. Підвищиться ризик техногенних катастроф, зросте небезпека збільшення кількості аварій через знос магістральних трубопровідних мереж.

Зношеність технологічного обладнання деяких підприємств та висока собівартість продукції зроблять їх неконкурентоспроможними на внутрішньому та зовнішньому ринках. Збільшення кількості продукції, яка не відповідає стандартам якості ЄС, сприятиме затримці підприємств регіону у впровадженні нових стандартів для виходу на нові ринки. Чутливість продукції та сировини до зовнішніх факторів та кон'юнктура зовнішніх ринків у зазначених умовах сприятиме посиленню залежності від експорту видобувної галузі, чому також сприяє наявність у загальній сумі значної складової сировинної продукції без трансформації обсягу експорту продукції. В основних галузях промислового виробництва регіону переважає значна частка експорт орієнтованих підприємств, що робить регіональну економіку залежною від кон'юнктури зовнішнього ринку. Наразі майже увесь експорт енергоносіїв призупинено. Підвищена ресурс- та енергоємність видобувних галузей та низький рівень валової доданої вартості у цих галузях сприятимуть зниженню інвестиційної привабливості, а це, у свою чергу, призведе до створення бар'єрів для реалізації послідовної державної політики залучати іноземні інвестиції та підтримувати вітчизняних інвесторів.

Тож розсинхронізація системної національної економічної політики з регіональною політикою залучення інвестицій, воєнні дії можуть привести до скорочення масштабів розробки та реалізації інвестиційних та інвестиційно-інноваційних проектів. Очікується відтік іноземних інвестицій, пов'язаний не лише з більшою політичною нестабільністю в державі, а й із більшою залежністю від зовнішніх тенденцій зміни кон'юнктури відповідних ринків (наприклад, тенденції зростання та збільшення рівня коливання цін на енергоносії). Розвиток негативного результату такого прогнозу вимагає врахування наростаючих соціально-економічних викликів, у тому числі політичних, пов'язаних із бойовими діями. Реалізація песимістичного сценарію ілюструє суттєве

загострення соціально-політичних, фінансово-економічних, комунальних проблем, що перешкоджають набуттю високої якості життя, умов благоустрою та благополуччя території, будівництву інноваційний економічний проект збалансованої творчості регіону, здійснення ефективного управління, збалансованого територіального розвитку та рівних можливостей. Стратегічні пріоритети – посилення сильних сторін, підтримка слабких в умовах диверсифікації ризиків та загроз. Але саме стратегічний вибір на державному рівні держави песимістичного сценарію вважається допустимим, але малоімовірним.

На нашу думку, важко спрогнозувати якою буде соціально-економічний стан області через 5 років, маючи таку нестабільну картину сьогодні і світ, який кожного дня змінюється. Тож необхідно відштовхуватись від загальної картини у країні, щоб сформувану регіональну. За даними попередніх років інституту майбутнього можна спрогнозувати лише загальну картину соціально-економічного стану, а саме показників, що вплинуть на розвиток регіону лише до кінця поточного 2022 року Таблиця 3.1:

Таблиця 3.1 – Прогноз показників до кінця 2022 року

Показники	Очікуваний прогноз
Експорт	Падіння на 20% (-10 млрд доларів)
Дефіцит торговельного балансу	Зростає до – 13 млрд доларів
Офіційний курс долара	Підвищення до 37
Кредитний рейтинг України	Преддефолтний стан
Вартість запозичень на зовнішніх ринках у доларах	Зростання до 10%
Доларовий регіональний ВВП	Зниження на 30 млрд
Падіння заробітної плати в валюті	-20%
Втрата роботи	До 300 тис . людей

Джерело: складено автором за [3]

Таблиця 3.1 була розроблена, аналізуючи дані за 2021 рік та прогнозні дані інституту майбутнього України. У державній статистичній службі дані за 2022 рік поки відсутні, тож необхідно враховувати, що ці показники можуть зрости. Наприклад, до кінця наступного 2023 року через воєнні дії курс долара може зрости до 50 гривень, а до кінця 2022 року НБУ не має піднімати курс вище 37 гривень за долар. В основному усі негативні показники в регіонах через воєнні дії в Україні та наслідки кризи від пандемії Covid-19.

Тому, для прогнозу наступних років варто об'єднати декілька варіантів можливих сценаріїв розвитку подій та скомпонувати їх у один реальний і найбільш ймовірний прогноз.

Реалістичний прогноз розвитку Полтавської області передбачає недопущення погіршення та збереження поступальних темпів зростання основних соціально-економічних показників регіону щодо стабільних макроекономічних умов.

Досягнення стратегічних цілей розвитку Полтавської області в реальних умовах має ґрунтуватись на використанні сильних сторін регіону, мінімізації втрат його ресурсного потенціалу та активізації роботи зі слабкими місцями.

Насамперед має надалі виконуватись адміністративно-територіальна реформа, шляхом створення субрегіональних та низових одиниць з передачею відповідних фінансових ресурсів та повноважень. Це дозволить активніше працювати над вирішенням соціально-економічних проблем територіальних громад.

Залучення іноземних інвестицій є також важливим інструментом. Для цього Полтавська область має потужну ресурсну базу, сприятливі кліматичні умови, велику кількість продуктивних сільськогосподарських угідь, промисловий потенціал на базі машинобудування, гірничо-збагачувальної, харчової промисловості та паливно-енергетичного комплексу, географічне розташування та вигідну логістика з існуючими транспортними зв'язками для перевезення вантажів та пасажирів із країнами світу.

У зв'язку з цим стає особливо важливим проведення активної просвітницької роботи в територіальних громадах, використовуючи досвід міжмуніципального співробітництва з метою уточнення інвестиційних можливостей, зокрема реалізації заходів з енергоефективності.

Найважливішим результатом має стати:

- збільшення робочих місць за рахунок залучення інвестицій у розвиток перспективних напрямів промисловості та сільського господарства, особливо біологічно чистих виробництв; розширення видів продукції, що відповідають стандартам якості ЄС;

- формування каналів просування продукції та послуг місцевого бізнесу на нові ринки;

- призупинення трудової міграції та відтоку трудових ресурсів із регіону;

- підвищити рівень соціального захисту найбільш уразливих верств населення;

- забезпечити доступність соціальних послуг незалежно від місця проживання;

- покращити якість транспортної інфраструктури, у тому числі доступність маломобільних груп населення до дорожньо-транспортних споруд та соціальної інфраструктури.

Досягненню цих результатів можуть завадити такі чинники, як: зростання ціни на енергоносії, що знижує цінову конкурентоспроможність виробників; відсутність державної стратегії промислового розвитку; погіршення умов праці країни, що викликає виснаження людського капіталу за постійно низький рівень добробуту та не завершення воєнних дій у цей час.

У контексті розвитку регіону високої якості життя, комфортних умов та благополуччя пріоритетними завданнями залишаються розвиток системи надання якісних медичних послуг для забезпечення психологічного, фізичного, психічного та соціального здоров'я населення. людина, у тому числі за напрямом реабілітації.

Актуальними проблемами, які потребують вирішення у регіоні, є проблеми у сфері екології. Полтавська область відрізняється високим рівнем екологічного навантаження, деградацією ґрунтів, руйнуванням берегів Кременчуцького водосховища та недостатнім розвитком системи поводження з твердими відходами. У цьому напрямку мають бути вжиті заходи щодо управління якістю природних ресурсів, включаючи збереження та відновлення екосистем, застосування нових пріоритетів лісокористування та створення екологічного каркасу регіону.

Складність вирішення екологічних проблем пов'язана з обсягом фінансування адекватно організованих та ефективних заходів у цій галузі. У якийсь момент економіка все ж таки зможе розвиватися за інерцією в нинішніх умовах. Однак регіон не зможе досягти поступального розвитку ні в економічному, ні в соціальному вимірі без змін у напрямку вирішення екологічних проблем. Зокрема, необхідно підвищити рівень екологічної свідомості населення.

Тому реалістичний прогноз соціально-економічного розвитку, як приклад, Полтавської області і фактично інших регіонів України передбачає спробу збалансованості реалізації економічних, соціальних та екологічних інвестицій на підтримку реального сектору, формування здорового суспільства, покращення соціального захисту населення, модернізація освітнього простору, покращення якості життя, умов комфорту та благополуччя на території.

3.2. Можливі шляхи удосконалення прогнозування соціально-економічного розвитку інших адміністративних територій України з урахуванням інтеграції в ЄС

Згідно з Законом України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23 березня 2000 року Автономній Республіці Крим, областях, районах і містах України готуються

середньострокові прогнози на п'ять років економічного і соціального розвитку та короткострокові програми на рік економічного і соціального розвитку [2].

Прогноз економічного та соціального розвитку областей, районів, міста на середньострокову перспективу має відображати:

- аналіз соціально-економічного розвитку відповідної адміністративно-територіальної одиниці за попередній період та опис основних проблем розвитку її економіки та соціальної сфери;

- стан використання природного, виробничого, науково-технічного та виробничого потенціалу; екологічна ситуація в адміністративно-територіальній одиниці ведення;

- прогноз ситуації на ринках основних видів товарів та послуг;

- можливі шляхи вирішення основних економічних та соціальних проблем розвитку відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

- цілі та пріоритети соціально-економічного розвитку на середньострокову перспективу та пропозиції щодо заходів місцевих виконавчих органів та органів місцевого самоврядування щодо їх досягнення;

- основні показники соціально-економічного розвитку відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

- висновки про еволюцію економіки адміністративно-територіальної одиниці ведення у середньостроковій перспективі.

Основним документом, який регулює відносини у сфері територіального прогнозування розвитку та містобудування, є Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» (2011 р.). Закон визначає три рівні: національний, регіональний та місцевий. Державний рівень відповідає Генеральній схемі територіального прогнозу України, яка передбачає раціональне використання території України, створення та підтримання повноцінного довкілля, охорону навколишнього середовища, охорону здоров'я населення, охорону історико-культурного пам'яток, визначення державних пріоритетів розвитку систем розселення, виробничої, соціальної та інженерної інфраструктури та транспорту, а також схеми створення прогнозу розвитку окремих частин держави [2].

Не так давно Міністерство економіки за участю Представництва ЮНІСЕФ в Україні та підтримки компанії DELOITTE ініціювало співпрацю з основними вищими навчальними закладами України у рамках пілотного проекту "Синергія знань, досвіду та творчості для майбутнього".

3 червня 2019 року було підписано меморандум про співпрацю між Міністерством економіки та шістьма вищими навчальними закладами України. Наприклад, на сайті Мінекономіки є відповідний меморандум, укладений між Мінекономіки та Київським національним університетом імені Тараса Шевченка [5].

Метою співпраці сторін було створення майданчика для об'єднання та примноження знань та зусиль, спрямованих на реформування економіки України, що сприятиме розвитку наукової роботи ВНЗ у галузі економіки, фінансів та управління, підвищення ефективності роботи Міністерства та надасть можливість оцінити майбутній потенціал працівників та позитивно вплинути на формування бренду роботодавця Міністерства.

Результати досліджень, проведених у рамках проекту на теми, розроблені Мінекономіки, представлені у виданні «Синергія знань, досвіду та творчості для майбутнього. Збірник студентських робіт». Тобто міжнародні організації всіляко сприяють покращенню розробки нових методології та шляхів прогнозу соціально-економічного розвитку.

Був визначений один із основних шляхів для підвищення рівня життя регіонів України - адекватний рівень здоров'я населення. У більшості країн ЄС здоров'я нації визнано найважливішою соціальною цінністю, яка визначає рівень соціального розвитку держави. У зв'язку з цим питання забезпечення, зміцнення та підтримки здоров'я населення є одним із пріоритетних завдань у діяльності органів державної влади.

Здоров'я населення напряму залежить від рівня соціально-економічного розвитку регіону, правової культури та відповідальності громадян за особисте здоров'я. Охорона та зміцнення здоров'я населення, а також профілактика захворювань та інших факторів погіршення здоров'я є сферою діяльності не

лише системи охорони здоров'я, а й політики, законодавства, виробництва та охорони здоров'я.

Пріоритетним шляхом створення комфортного життєвого простору після початку процесу інтеграції України в ЄС стало підвищення якості життя населення, створення умов для формування основ та культури здорового способу життя різних груп населення (жінок та чоловіків, дітей, молоді, зрілих та людей похилого віку, городяни та села, жінки та чоловіки з інвалідністю). Питання зміцнення моральності та формування здорового способу життя включено до тематики освітніх циклів «Разом за здоров'я» у загальноосвітніх закладах області. Школи здоров'я діють на базі лікувально-профілактичних закладів – сімейної медицини області з метою поширення серед населення принципів здорового способу життя та профілактики факторів ризику виникнення неінфекційних захворювань.

Для виконання завдань, ініційованих Президентом, урядом України та МОЗ України, в 2021 році у регіонах впроваджується нова система охорони здоров'я, яка планує забезпечити доступність та адекватний рівень медичних послуг, модифікуючи фінансування галузі. , розвиток системи охорони здоров'я та впровадження електронного документообігу у медичних установах [2].

У цій ситуації шляхи діяльності в основному мають бути спрямовані на підвищення рівня та покращення якості життя населення. Необхідно зосередити зусилля на вирішенні поточних та стратегічних завдань – економічно забезпечити відтворення населення, забезпечити доступність якісної медичної допомоги населенню незалежно від статі, стану здоров'я, місця проживання та рівня доходів, розкрити здоровий спосіб життя (скорочення масштабів куріння, особливо серед молоді, формування культури споживання алкоголю), що зрештою стане міцною основою зміни демографічної ситуації в регіонах (від'ємний приріст населення Рис. 2.3) сприятиме переходу на оптимальний режим відтворення населення та збільшить тривалість його повноцінного активного життя.

Зважаючи на воєнний стан та повну дисфункцію частини регіонів України в економічному та соціальному планах, важко надати поточний прогноз, але можна зробити припущення, виходячи з статистичних даних минулого року.

Згідно з методикою Державної статистичної служби України, найкращі результати економічного розвитку у 2021 році у міста Києва, а найгірші – Чернівецької області [3].

У плані соціального розвитку, згідно з методикою Державної статистичної служби України, найкращі результати у міста Києва, найгірші у Луганської області.

За інтегральним показником соціально-економічного розвитку, згідно з методикою Державної статистичної служби України, найкращі результати також у міста Києва, найгірші – Чернівецької області, на другому місці – Донецької та Луганської областей [3].

На нашу думку, ігнорування незаперечного факту – існування тіньової економіки, що призводить до спотворених оцінок ефективності соціально-економічного розвитку регіонів України. Саме через існування такого масштабного сектору в економіці як тіньового дуже сповільнюється наш процес інтеграції в ЄС. І навіть до обрання даного вектору, багато закордонного бізнесу визначало Україну зі ступенем найвищого ризику для інвестицій або відкриття бізнесу.

Наступною проблемою (на стадії реформування) прогнозування ефективності соціально-економічного розвитку адміністративних територій України є різниця між розрахунками, які надає держава та тими висловлюваннями та реаліями, які всі розуміють. Навіть деякі вчені інтуїтивно розуміють, що розрахунки, що існують, не відображають дійсності. У цьому сенсі заслуговує на увагу висловлювання колишнього першого заступника міністра економіки України С. Романюка під час обговорення закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» далі цитата: – «Справді, якщо половина населення Чернівців їздить на «Мерседесі», не можна вважати цю територію депресивною». Цей факт наочно наголошує на нездатності існуючої методології

відображати реальну дійсність і підтверджує правильність розробки нових методологій та шляхів прогнозу.

Для порівняння, розглянемо особливості територіального прогнозування з прикладу європейських країн, де прогноз розуміється як важливий планувальний процес, що охоплює різні сфери: економіку, соціальну сферу та стан довкілля, наприклад, Франція.

До складу органів влади у Франції, без урахування заморських територій, входять: 22 регіони, 96 департаментів та 36 564 громади (муніципалітету). На національному рівні найактивнішими учасниками територіального прогнозування країни є:

- центральний плановий комітет, який визначає основні напрями політики на чотири роки;

- міністерство будівництва, житлового будівництва, землеустрою та транспорту, до складу якого входять численні департаменти, у тому числі департамент архітектури та містобудування;

- департамент спадщини міністерства культури та комунікацій, який займається історичними пам'ятниками, вимогами до їхньої охорони, організацією відпочинку та туризму [23].

Регіони керуються регіональними радами, які мають широкі повноваження в галузі охорони навколишнього середовища, містобудування, економічного розвитку та туризму. Регіональна рада очолює префект, який є державою. Регіон разом із державою, відомствами та муніципалітетами підписує «Декларації спільних інтересів», що визначають політику територіального розвитку. Положення Декларацій мають бути враховані у місцевих документах просторового планування.

Муніципалітети управляються міськими радами на чолі із мерами. Муніципалітети складають та затверджують міські плани, видають дозволи на будівництво,

Однак останніми десятиліттями важливою політичною метою країни стала децентралізація управління, або передача частини повноважень регіонам,

внаслідок чого законодавство про територіальне планування почало суттєво змінюватися. Тобто дуже схоже на процес початку нашої реформи децентралізації.

Ще один приклад для порівняння – ФНР. У Німеччині було реалізовано кілька поколінь прогнозних планів та програм, які згодом запроваджувалися у певний час як документи актуальних концепцій соціально-економічного розвитку. Таким досвідом країна поділилася з нами у рамках молодіжної зустрічі у 2019 році. В ній взяли участь німецький фонд «Пам'ять, відповідальність та майбутнє» за підтримки Міністерства закордонних справ Німеччини та Фонду Роберта Боша.

Основним завданням проекту була організація німецько-українських молодіжних зустрічей у Бамберзі (ФНР) з 24 серпня до 1 вересня 2019 року, куди з полтавського університету економіки та торгівлі було залучено 10 студентів та 4 викладачі. Загалом у ході проекту розвиток адміністративних територій був представлений у вигляді впливу мікро пластику на навколишнє середовище та було розглянуто концепцію збору та переробки відходів [5].

Тож такі прогнози розвитку території існують у вигляді лекцій про навколишнє середовище або текстової та графічної частин. Текстові частини містять правила планування, просторові карти уточнюють або пояснюють їх. У текстах та картах завжди специфічним чином представлені різні зобов'язання, які не підпадають під містобудівні регламенти, не є обов'язковими, а іноді мають лише пояснювальний характер. Також з досвіду Німеччини можна запозичити грамотне структурування органів влади. Україна вже запозичила шлях скорочення кількості Міністерств у майбутньому, прогнозуючи з ЗМІ, з 20 залишиться 14. Як наслідок – кількість чиновників зменшиться на державному рівні, а обов'язків – збільшиться, наприклад, замість трьох Міністерств економіки, аграрної політики та продовольства та з питань стратегічних галузей промисловості залишиться одне – Міністерство економічного розвитку, що має вплинути на розвиток цієї галузі та ефективнішому використанні державних коштів.

Такі зміни, на нашу думку, з часом можна ввести і на регіональному рівні та доручити повноваження за оцінкою на скільки прогноз соціально-економічного розвитку адміністративної території відповідає дійсності, наприклад, Департаменту інформаційної діяльності, розрахунки Департаменту фінансів, а усуненню наявних проблем, що можуть виникнути, як варіант, Департаменту цифрової трансформації або соціального захисту (якщо проблема зі збором даних щодо забезпеченості всім необхідним уразливі групи населення).

Дуже вагомим став Наказ Мін регіону від 15.06.2021 р. н. № 150 «Питання підготовки, оцінки та відбору інвестиційних програм та проектів регіонального розвитку, які можуть здійснюватися за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку», що також може послужити законодавчою базою для створення схожого документу про прогнозування. Адже оцінкою займається спеціально створена регіональна комісія і цікавим є те, що у переліку завдань комісії є пункт про конфлікт інтересів, що є неприпустимо для посадової особи.

Тож, враховуючи закордонний досвід та чітко розуміючи, яка система прогнозування на сьогодні склалася в Україні, можна запропонувати наступні пропозиції щодо покращення ефективності прогнозування адміністративних територій:

- закріпити реформу децентралізації на Конституційному рівня для підвищення рівня політичної та народної волі;
- розробляти короткострокові плани прогнозу, що мають містити не лише цифри, а і потужну математичну/аналітичну базу;
- всіляко заохочувати до процесу прогнозування найкращі розуми країни, проводити конкурси серед ВНЗ на створення найкращого прогнозу території, де заклад знаходиться;
- дотримуватись на державному та регіональному рівнях прозорості та повноти статистичних даних найважливіших сфер задля більш точних розрахунків;
- залучати міжнародні організації до створення спільних проектів для запозичення уже працюючих систем прогнозу;

- створити комісії або незалежні органи виконавчої влади, які будуть займатися оцінкою стану прогнозу на місцях для того, щоб не було суттєвої різниці між розробленим прогнозом та реальним станом соціально-економічного середовища. У разі виявлення значної похибки, вони матимуть визначити чому саме так сталося, яка проблема існує та почати взаємодію з іншими органами влади для її усунення. Або, як у Франції, розширити можливості вже існуючих органів та збільшити їх кількість обов'язків.

Отже, сучасна система прогнозування соціально-економічного розвитку адміністративних територій в Україні сьогодні поєднує у собі досвід радянського та пострадянського методів планування та деякі елементи європейської практики. Загалом законодавчу базу щодо територіально-просторового прогнозу розвитку та містобудування в Україні можна вважати сформованою, навіть якщо залишаються актуальними проблеми гармонізації прийнятих у різний час єдиних законів, що розмежовують повноваження суб'єктів процесу. Законодавча та правова база, що діє в Україні, дозволяє розглядати територіальне прогнозування, орієнтоване на містобудівну, архітектурну діяльність, за відповідного документального забезпечення [8].

ВИСНОВКИ

Отже, в дипломній роботі було визначено:

– поняття прогнозування соціально-економічного розвитку адміністративних територій та уточнено, що це різні поняття з плануванням, але інколи прогноз можна розглядати як перший етап планування, у якому науково аргументуються можливі тенденції та напрями стратегічного розвитку, причому прогнозування містить досить загальні схеми поставлених цілей та інструментів їх досягнення, в той час як планування має більш конкретний характер;

– вплив категорії розміщення продуктивних сил, що по суті є найважливішим чинником територіального прогнозування та були визначені пріоритетні важливі фактори розміщення продуктивних сил - просторово-географічні, екологічні з соціально-демографічним та організаційно-управлінським компонентом;

– значення принципу субсидіарності в рамках регіону. Такий принцип має як економічне (ефективність), так і соціально-адміністративне значення - місцеве самоврядування зобов'язане діяти по відношенню до спільноти таким чином, щоб дати можливість вирішувати свої проблеми автономно, максимально прозоро та із залученням місцевих жителів. Децентралізація ж має свої виміри пропорційності щодо контролю з центру адміністративної території.

В роботі було проведено аналіз соціально-економічних складових розвитку Полтавського регіону та були визначені найважливіші для розвитку області галузі - сільське господарство та добувна промисловість. Проаналізована Стратегія розвитку регіону до 2027 року, що включає в себе різні індикатори на досягнення прогнозованих значень, а саме валовий регіональний продукт, доходи населення, обсяг реалізованої промислової продукції, приріст іноземних інвестицій, залучених у переробну промисловість, витрати на інновації тощо.

Здійснено оцінку рівня соціально-економічного розвитку регіону як один із лідируючих у порівнянні з іншими регіонами України, наприклад, на офіційному сайті Полтавської ОДА вказано, що область займає перше місце за

показником валового регіонального продукту на людину, а індекс промислової продукції є доволі високим та дорівнював минулого року 101,1 %, адже у промисловому виробництві зосереджено близько 1300 підприємств різних форм власності. Також були розглянуті найбільші підприємства та проаналізований їх поточний стан, наприклад, ПрАТ «Кременчуцький завод дорожніх машин» продемонстрував позитивну виробничу динаміку у 2021 році +42,9%;

На підставі проведеного дослідження запропоновано вдосконалити технічну базу прогнозування соціально-економічного розвитку Полтавського регіону, адже кожен суб'єкт самостійно забезпечує процес прогнозування необхідним програмним забезпеченням, розробка та супровід якого здійснюється за рахунок коштів обласного бюджету. Та визначено, що одним із можливих способів вдосконалення концентрації коштів на фінансування таких потреб фінансування Полтавщини є створення позабюджетних муніципальних фондів. Що допоможе ефективно використовувати створені матеріальні та фінансові ресурси області.

На прикладі Полтавського регіону ми дослідили найбільш реалістичний прогноз соціально-економічного розвитку, шляхом поєднання найпозитивнішого сценарію розвитку подальших подій з найгіршим. Та було встановлено, що реалістичний прогноз розвитку Полтавської області передбачає недопущення погіршення та збереження поступальних темпів зростання основних соціально-економічних показників регіону у стабільних макроекономічних умовах.

Також було виявлено, що прогнозування як важливий елемент стратегії часто розглядається державними органами як ефективний інструмент у конкуренції з іншими регіонами за залучення державної фінансової підтримки, інвестицій. І результаті в регіональних стратегіях ставляться надмірно амбітні цілі й завдання, не підкріплені реальним потенціалом, а прогнозні розрахунки адекватні цим цілям.

Тому, в дослідженні було запропоновано можливі шляхи підвищення ефективності прогнозування соціально-економічного розвитку

адміністративних територій України з урахуванням інтеграції в ЄС. Який полягає в створенні комісії або незалежного органу виконавчої влади, які будуть займатися оцінкою стану прогнозу на місцях для того, щоб не було суттєвої різниці між розробленим прогнозом державним та реальним станом соціально-економічного середовища у регіоні. У випадку виявлення значної похибки, вони мають визначити чому саме так сталося, яка проблема існує та почати взаємодію з іншими органами влади для її усунення. Або, як у Франції, розширити можливості вже існуючих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Та збільшити кількість їх обов'язків.

Виявлено, що українська система прогнозування ефективності соціально-економічного розвитку адміністративних територій поєднує у собі досвід радянського та пострадянського методів планування та деякі елементи європейської практики. Наведені найкращі та найгірші результати економічного та соціального розвитку по областях за минулий рік та вказано, що статистична інформація може суттєво відрізнятись від реалій.

Також слід враховувати, що зважаючи на воєнний стан та повну дисфункцію частини регіонів України в економічному та соціальному планах, важко надати поточні статистичні дані та спрогнозувати майбутні показники, але можна зробити припущення, виходячи з статистичних даних минулого року, загального рівня падіння економіки України та масштабів руйнувань виробничої бази області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Порядку взаємодії Міністерства розвитку громад та територій України з центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр розвитку громад та територій України: Наказ М-ва розвитку громад та територій від 16.10.2020 р. № 249. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1030-20#Text> (дата звернення: 15.10.2022).
2. Про стан виконання Основних засад грошово-кредитної політики на та її вплив на соціально-економічний розвиток України: Рішення Нац. банку України від 17.12.2014 р. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr030500-14#Text> (дата звернення: 17.10.2022).
3. Служба статистики України, Державна; Статистичних видань Держстату, Розповсюдження. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 25.10.2022).
4. Циганенко, С. Ю. Робота Департаменту інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Полтавської обласної державної адміністрації. *Редакційна колегія*, 85. URL: <https://polinfo.gov.ua/diialnist-departamentu/zvityi-pro-robotu-departamentu/3829-zvit-pro-robotu-departamentu-informatsiinoi-diialnosti-ta-komunikatsii-z-hromadskisti-oblzhdzhadministratsii-za-2019-rik> (дата звернення 26.10.2022).
5. Ковальчук, А., Ханжин, В., Кудлатський, Я., (2018). Економічний потенціал відкритих даних для України. *Київська школа економіки*. URL: https://tapas.org.ua/wp-content/uploads/2019/03/TAPAS_OD_2018.pdf (дата звернення 26.10.2022).
6. Березіна, С. Б. (2018). Трансформація ризиків у соціальній сфері України. *Причорноморські економічні студії*, (32), 121-130.
7. Сухоруков А.І., Харазішвілі Ю.М. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України: монографія. К.: НІСД, 2012. 366 с.

8. Георгіаді Н. Г. Розвиток підприємств в умовах активізування міжнародних економічних відносин. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2022. № 5. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-5-04-05> (дата звернення: 13.10.2022).
9. Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України // Збірник наукових праць кафедри управління трудовими ресурсами і розміщенням продуктивних сил ТАНГ. Тернопіль, 2018. 350 с.
10. Склад, структура та зміст «Програми використання і охорони земель та інших природних ресурсів на територіях об'єднаних територіальних громад»: бібліогр. покажч. Уклад: А.М. Третяк, В.М. Третяк, В.О. Леонець, Н.А. Третяк, Н.О. Капінос. Херсон: ОЛДІ–ПЛЮС, 2016. 144 с.
11. Топчієв О.Г., Шашеро А.М. Геопланування як напрям предметної та методологічної трансформації сучасної географії: часопис соціально-економічної географії. Харків. націон. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Харків, 2011. 231 с.
12. Якимчук А.Ю. Просторове планування території у системі державного управління. Децентралізація влади, проведення реформ в Україні. Сучасний стан та проблеми підготовки кадрів для об'єднаних територіальних громад: мат-ли I Міжнар. наук.-метод. конф. Рівне : Волин. Обереги, 2017. С.138-140.
13. Третяк Н. А. Оцінка тенденцій здійснення екологічної політики держави у сфері управління земельними ресурсами та землекористуванням. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2015. № 1. С. 81–87.
14. Туглук, В. Головне–прогрес, а не процес. Громади, які об'єдналися, демонструють сталий поступ в економічній і соціальній сферах. *Урядовий кур'єр*, 2019, 76: 8. Струченков, О. (2019).
15. Струченков О. Динаміка бідності в Україні в 2005-2015 роках. *Український соціологічний журнал*. 2016. № 1/2 (вип. 15/16). С. 81–88.
16. Пелех О. Б.. Циклічність економічного розвитку і структурні зміни в економіці. Причорноморські економічні студії, (27), 2018. 89 с.

17. Макогон Ю. В. Причини та фактори економічної кризи 2013-2015 рр. в Україні в умовах воєнно-політичної кризи на Сході. 2016. URL: <http://conf.management.fmm.kpi.ua/proc/article/view/65143>.
18. Летуновська Н. Є., Васильєва, Т. А., & Сміянов, В. А. (2020). Пандемія COVID-19 як кризоформулюючий фактор здорового розвитку регіонів. Вісник СумДУ. Серія Економіка,(3),191-198
19. Гусаковська Т.,Логвин М. Перспективи розвитку туристичної галузі в Полтавському регіоні. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. 2012. Вип. IV. С. 209–214.
20. Солов'ян І.Ю., Самофалова Т.О., *Прогнозування соціально-економічного розвитку адміністративних територій: матеріали III Міжнародної наукової конференції «Наукові тренди постіндустріального суспільства»* Дніпро, Україна, № 21.10.2022, С.19
21. Димченко О.В. Регіональний розвиток: два підходи. Бізнес-адміністрування в умовах турбулентної економіки: матеріали IV міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова.(Харків : ХНУМГ, 2018р.). Харків. 2018. С. 187 . ISBN978-966695-354-7.
22. Методичні рекомендації до виконання та оформлення кваліфікаційної роботи для здобувачів вищої освіти галузі знань 073 «Менеджмент» освітньо-професійних програм: «Адміністративний менеджмент» ХНУ ім. В. Н. Каразіна : [уклад: Г.О. Дорошенко та ін.] – Х. : Вид-во ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. 35 с.
23. Юрій, Е. О. Методичне забезпечення стратегічного планування фінансових можливостей реалізації стратегії : автореф. дис. канд. екон. наук: НУХТ. - К., 2016. - 23 с.
24. Дорош В. Прогнозування міжбюджетних трансфертів: зарубіжний та український досвід прогнозування. *Економіст*. 2012. № 5 (307). С. 21–23.
25. Семененко І. М. Концепція сталого розвитку: соціально-економічний аспект і *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 5/1. С. 57–59.

26. Anton TRETIAK, Valentina TRETIAK, Tatyana PRIADKA, Nataliia TRETIAK, Valeriy LYASHYNSKYI. Non-conventional agricultural land use: a way to accelerate ecologization and capitalization. Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development. Volume 21, Issue 2/2021. P. 661-670
27. Borrini-Feyerabend, G., Dudley, N., Jaeger, T., Lassen, B., Pathak Broome, N., et al. 2013. Governance of Protected Areas: From understanding to action. IUCN, Gland, Switzerland.
28. Estrada-Carmona, N., Hart, A.K., DeClerck, F.A.J., Harvey, C.A., and Milder, J.C. 2014. Integrated landscape management for agriculture, rural livelihoods, and ecosystem conservation: An assessment of experience from Latin America and the Caribbean. *Landscape and Urban Planning*, 129: 1-11.
29. Landscape planning for sustainable municipal development / [BfN-AS Leipzig field office] – German Federal Agency for Nature Conservation, 2012. P. 6.
30. Lyvch, D., 2019, In anticipation of the market. Who owns the Ukrainian land, Reanimation package of reforms/ <https://rpr.org.ua/news/v-ochikuvanni-rynku-komu-nalezhyt-ukrains-ka-zemlia/>, Accessed on 5 May 2020.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.2.1 - Перелік індикаторів на досягнення прогнозованих значень для яких спрямована Стратегія розвитку Полтавського регіону до 2027 року

Назва індикатора	2018 рік	2021 рік	2027 рік
Валовий регіональний продукт (у фактичних цінах), млрд грн	150,904	225,9	343,1
Доходи населення, млрд грн	92768	14500	325000
Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг), млн грн	186760	224479	345452
Обсяг експорту товарів, млн доларів США	2102,4	2108,7	2300,0
Приріст прямих іноземних інвестицій (інструменти участі у капіталі) відносно 31.12. 2019, млн дол. США	-	384	700
Приріст іноземних інвестицій, залучених у добувну промисловість та розроблення кар'єрів, відносно 31.12.2019, млн дол. США	-	291,8	490,0
Приріст іноземних інвестицій, залучених у переробну промисловість, відносно 31.12. 2019, млн дол. США	-	51	140
Обсяг освоєних капітальних інвестицій (за рік), млрд грн	23,0	22,0	25,2
Частка капітальних інвестицій, освоєних у добувну промисловість та розроблення кар'єрів (за рік), %	34,9	35,0	34,5
Частка капітальних інвестицій, освоєних у переробну промисловість (за рік), %	12,2	12,0	13,5

(Продовження Таблиці А.2.1)

Частка капітальних інвестицій, освоєних у сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг (за рік), %	17,3	19,0	19,0
Кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис наявного населення, од.	74	75	76
Кількість середніх підприємств у розрахунку на 10 тис. наявного населення, од.	4	4	5
Витрати на інновації, млн грн.	105,6	125,1	138,7
Кількість інноваційно активних підприємств, од.	30	34	42
Кількість інноваційно активних закладів вищої освіти, од.	6	8	12
Щільність автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям державного значення в регіоні, км шляхів на 1 тис. км ² території	37,9	37,9	37,9
Середньомісячна заробітна плата (номінальна), грн.	8375	13600	18900
Чисельність наявного населення на 1 січня, тис. осіб	1400,4	1370,6	1339,9
Малюкова смертність (на 1000 народжених живими)	6,3	4,9	4,8

(Продовження Таблиці А.2.1)

Материнська смертність (на 100 тис. народжуючих живими)	0	0	0
Охоплення дітей дошкільними навчальними закладами (міська місцевість), %	91	92	94
Охоплення дітей дошкільними навчальними закладами (сільська місцевість), %	71	72	75
Обсяги викидів шкідливих речовин у розрахунку на одну особу, кг за рік	37,07	34,91	30,59
Рівень безробіття у віці 15-70 років за методологією Міжнародної організації праці, %	11,2	10,4	7,8
Площа земель природно-заповідного фонду, тис. га	142,5	142,8	143,4
Питома вага площі природно-заповідного фонду до площі адміністративно-територіальної одиниці, %	4,95	4,96	5,0
Темп зростання (зменшення) обсягу прийнятого в експлуатацію житла, % до попереднього року	98,5	103,0	105,0
Частка обсягу теплової енергії, виробленої в регіоні з альтернативних видів палива або відновлюваних джерел енергії, %	9,8	15	30

(Продовження Таблиці А.2.1)

Рівень охоплення соціальними послугами осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, % до загальної кількості таких осіб	100	100	100
Частка міських домогосподарств, які мають доступ до Інтернету, %	67,4	80	100
Частка сільських домогосподарств, які мають доступ до Інтернету, %	18,9	40	70

Джерело: [9]

Додаток Б

Таблиця Б.2.3 - Основні проблеми аналітичної бази прогнозування соціально-економічного розвитку Полтавського регіону та можливі шляхи її вдосконалення.

Основні проблеми забезпечення аналітичної бази прогнозування:	Можливі шляхи її вдосконалення:
<p>— документи регіонального рівня потребують актуалізації і конкретизації;</p> <p>— документи регіонального рівня істотно відрізняються як за складом, так за змістом;</p>	<p>законодавством регіонального рівня важливо визначити:— понятійний апарат; — перелік, склад і структуру прогнозних документів для кожного рівня державної влади; — відповідальність за підготовку документів та їх адекватність; — критерії оцінки якості прогнозів і процедуру контролю якості підготовки прогнозних документів;</p>
<p>— незадовільна якість підзвітної інформації і прогнозних розрахунків;</p> <p>— несумісність даних за різні періоди часу в силу появи нових показників, зміни методики розрахунків, розрахунок показників із запізненням понад рік; — недооблік даних тіньового сектору економіки; — недостатній рівень системності, комплексності та гнучкості прогнозних розрахунків, прогнозування ведеться за розрізненими групами показників без їх глибокої системи та ув'язки; — непрозорість регіональних прогнозів;</p>	<p>— усунення проблем непорівнянності даних за різні періоди часу шляхом перерахунку органами статистики даних відповідно до нової методики розроблення і застосування методики розрахунку приховано економіки;</p> <p>— розроблення і широке використання економіко-математичних моделей що описують багатосторонні зв'язки із соціально-економічними параметрами;</p>

(Продовження Таблиці Б.2.3)

<p>– недостатній рівень такої математичної формалізації та пошук кореляції;</p> <p>– комплексно описують розвиток складних регіональних систем;</p> <p>– різномірність інформаційного програмного забезпечення прогностичної діяльності в регіонах;</p> <p>– вузьке коло організацій, що виконують прогнозування на комерційній основі.</p>	<p>– циклічний моніторинг економічної ситуації в регіоні і публікація його результатів у ЗМІ, суспільне обговорення проектів прогнозів із залученням експертів у сфері прогнозування;</p> <p>– важливим напрямом наукових досліджень повинен стати системний аналіз економіки регіону, в якому методологія математичного моделювання складних систем синтезується з досягненнями сучасної економічної теорії;</p> <p>– розроблення на регіональному рівні єдиних вимог і стандартів до програмного забезпечення, використовуваному для цілей прогнозування регіональними органами влади.</p>
---	--

Джерело: складено автором